

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ГЕОДЕЗІЇ, ЗЕМЛЕУСТРОЮ ТА АГРОІНЖЕНЕРІЇ
КАФЕДРА ГЕОДЕЗІЇ ЗЕМЛЕУСТРОЮ ТА ЗЕМЕЛЬНОГО КАДАСТРУ

«До захисту допущено»

В.о. завідувача кафедри

к.е.н., доцент

_____ В'ячеслав ФОМЕНКО

« ____ » _____ 2025 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти
освітньої програми «Геодезія та землеустрій»
за спеціальністю 193 «Геодезія та землеустрій»

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВСТАНОВЛЕННЯ МЕЖ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Науковий керівник:

_____ к.е.н., доц. В'ячеслав
ФОМЕНКО

Рецензент:

_____ Олег ШУРИПА

Виконав здобувач денної форми навчання

_____ Софія ШТРИКЕР

містить

Використання

Засвідчую, що кваліфікаційна робота

результати власних досліджень.

*ідей і текстів інших авторів має посилання
на відповідне джерело.*

_____ Софія ШТРИКЕР

ОДЕСА – 2025

РЕФЕРАТ

Методичні засади встановлення меж об'єднаних територіальних громад.
Штрікер С.А. Кваліфікаційна робота. ОДАУ кафедра геодезії, землеустрою та земельного кадастру. 2025. 73 с. текстової частини, 26 літературних джерел 1 додаток.

Текстова частина складається з: вступу; висновків; списку використаних джерел.

Об'єктом розробки кваліфікаційної роботи являється проект землеустрою щодо встановлення меж об'єднаної територіальної громади.

Ключові слова: МЕЖА, ОБ'ЄДНАНА ТЕРИТОРІАЛЬНА ГРОМАДА, ПРОЕКТ ЗЕМЛЕУСТРОЮ

Кваліфікаційна робота досліджує та узагальнює методичні засади розробки проекту землеустрою щодо встановлення меж об'єднаних територіальних громад.

ВСТУП

Відповідно до статті 142 Конституції України матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад [13].

За результатами реформи децентралізації в Україні створено 1469 територіальних громад. Кожна новоутворена громада має сформувати власні пріоритети розвитку й систему цінностей в управлінні земельно-ресурсним потенціалом у межах територіальної правосуб'єктності. Важливо, щоб реформування територіальної влади не слугувало інтересам регіональної бюрократії та олігархії, а більшість важелів для прийняття управлінських рішень сконцентрувалися на рівні місцевого самоврядування, що дасть змогу сформувати стійку систему розвитку громад, а тим паче в умовах воєнного стану.

Сфера земельних відносин наразі є особливим предметом відання для органів місцевого самоврядування, які наділені значним обсягом повноважень. Більшість проблемних питань пов'язаних із управління наявного земельно-ресурсного потенціалу є, по-перше, наслідком неефективної системи державного управління, слабо адаптованою для здійснення децентралізаційних процесів у сфері земельних відносин, а по-друге, недооцінкою ролі землеустрою як ключового державного регулівного інструменту в цьому процесі [4; 10].

У цій відповідності організація землеустрою є важливим інструментом для досягнення рівня самодостатності громади. Ключова роль у цьому процесі належить встановленню меж території територіальної громади. Встановлена межа забезпечить законність здійснення органом місцевого самоврядування своєї діяльності у визначених межах, сприятиме

економічному розвитку громад із урахуванням інтересів її жителів, покращиться контроль за використанням і охороною земель, за ефективнішим використанням земель комунальної власності, зменшиться кількість земельних спорів.

Однак до цього часу не встановлено межі для територіальної громади, відомості про які не внесені до Державного земельного кадастру. Відсутність встановлених меж у громадах не дає змогу цим спільнотам ефективно управляти наявними земельними та іншими природними ресурсами в межах юрисдикції органів місцевого самоврядування.

Статтею 1 Закону України «Про землеустрій» закріплено поняття «межа території територіальної громади» як умовна лінія на поверхні землі (у тому числі на водному просторі), що відокремлює територію однієї територіальної громади від інших територій [19].

Зі вступом у дію з 27 листопада 2021 року Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення системи управління та дерегуляції у сфері земельних відносин» № 1423-IX внесено доповнення до № 858-IV Закону України «Про землеустрій» (ст. 46'), згідно з якими громади можуть встановлювати межі своїх територій через розроблення проектів землеустрою щодо встановлення меж територій територіальних громад. Якщо зміст і структуру проекту землеустрою щодо встановлення меж територій територіальних громад визначено законодавством, то методика, підходи та практичні рекомендації до його розроблення відсутні, що й визначило завдання нашого дослідження.

1. РЕЗУЛЬТАТИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ І ПЕРЕДУМОВИ ВСТАНОВЛЕННЯ МЕЖ ТЕРИТОРІЙ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

У результаті децентралізації – реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні сформовано 1469 територіальних громад (2020). Самодостатність цих спільнот значною мірою пов'язана зі встановленням їх меж. При чому значущість цього процесу набуде особливого значення в повоєнний період. Для його реалізації потрібно чітко встановити межі громад як із технічного, так і юридичного погляду. Це сприятиме надходженню інвестицій для їх відновлення та розвиток у перспективі.

Для з'ясування дійсної межі території територіальної громади, вирішення спірних питань між декількома органами місцевого самоврядування щодо меж цих спільнот та внесення відомостей про їх межі до Державного земельного кадастру земельним законодавством (статтею 46¹ Закону України «Про землеустрій») передбачено розроблення проекту землеустрою щодо встановлення меж територій територіальних громад [19].

Дослідженням процесу та проблем, пов'язаних із встановленням (відновленням) меж адміністративно-територіальних одиниць, займалися такі вітчизняні вчені як В. А. Боклаг [1], Й. М. Дорош, О. С. Дорош, Ш. І. Ібатуллін, Л. Я. Новаковський, А. М. Третяк та інші [4, 5, 6, 8, 9, 10, 22]. Відзначимо й наукові праці, у яких висвітлені проблеми щодо встановлення меж територій громад у країнах, котрі пройшли через військові конфлікти, зокрема: В. В. Забари [11], А. Міленович і Н. Жганец [25], Дж. Ярвуда [26].

В. В. Забара досліджував формування меж територіальних утворень у Боснії та Герцеговині в 1992–2000 рр.: від «Плану Кутельєро» до міжнародного арбітражу щодо міста Брчко, вказавши на особливості процесу встановлення меж та його головні етапи через

призму Боснійської кризи 1992–1995 рр. У дослідженні розкрито основні етапи встановлення кордонів і ліній розмежування між національними етнічними утвореннями на території колишньої Югославії [11].

Дж. Ярвуд (J. Yarwood) сконцентрував увагу на вивченні питань, пов'язаних із територіальним плануванням, містобудуванням по завершенню військових конфліктів, катастроф і дезінтеграції в таких країнах, як Ірландія, Албанія, Філіппіни, Боснія і Герцеговина, Афганістан та інші. Ним проводились також дослідження стосовно визначення меж населеного пункту Мостар у Боснії і Герцеговині та по встановленню так званої «блакитної зони» [26].

А. Міленович і Н. Жганец (A. Miljenović, N. Žganec) на прикладі муніципалітету Войніч у Хорватії дослідили дезінтеграційні процеси та можливості для відновлення постраждалих від війни громад. Авторами запропоновані підходи до відбудови громади, що стосуються трьох вимірів: на мікрорівні (пов'язаних із повсякденним життям мешканців), мезорівні (щодо соціальних відносин) та макрорівні (фактори, що роблять громаду автономним утворенням) [25].

Суттєвими для розгляду і глибшого розуміння повоєнного встановлення меж територій громад є аналітичні матеріали організації «Міжнародна кризова група», що подає звіти з розвитку та врегулювання конфліктів у різних регіонах на прикладі міжетнічних меж Округу Брчко [24].

Вище зазначені напрацювання науковців і міжнародних організацій щодо встановлення (відновлення) меж територій громад є схожими за методами їх дослідження для різних територій. Наведені об'єкти дослідження мають власну специфіку як у законодавчій і культурній сферах, так і в підходах щодо врахування місцевих особливостей кожної країни, що потребує прийняття нових рішень при встановленні меж територій територіальних громад.

Процес встановлення меж територій територіальних громад потребує адаптації до теперішніх умов та умов повоєнного часу. Існує потреба в розробці етапності робіт при розробленні проекту землеустрою щодо встановлення меж територій територіальних громад, що значною мірою сприятиме належному та обґрунтованому встановленню меж територій територіальних громад.

Варто звернути увагу на диспропорцію існуючих площ територій територіальних громад. Провівши вибірку відповідно до середнього значення площі, з'ясувалось, що площа територій територіальних громад до 38 000 га складає 62 % від загальної кількості, від 38 000 до 76 000 га – 28 %, від 76 000 до 114 000 га – 7 %, від 114 000 до 152 000 га – 2 % та понад 152 000 га складає 1 %. Таким чином, значно більша площа припадає на 38 % громад. Відповідно на розроблення проекту землеустрою потрібно буде цим спільнотам витратити значно більше коштів, що ставить їх в нерівні умови перед громадами, які займають значно менші за розміром площі (рис. 1. 1).

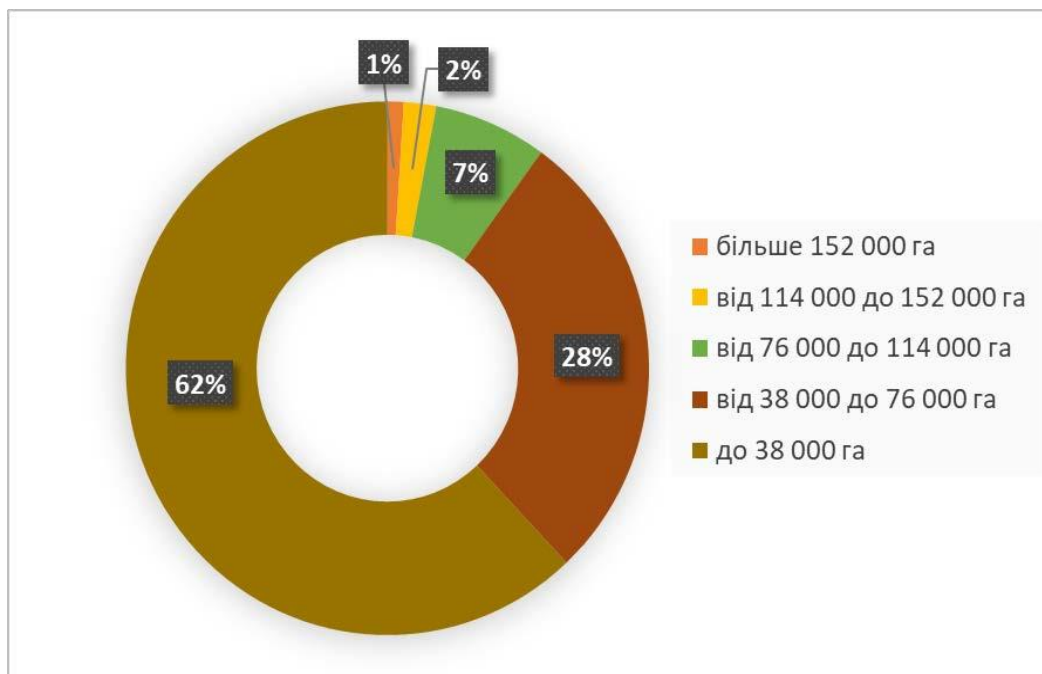

Рисунок 1.1 – Площа територій територіальних громад в Україні
Беручи до уваги список територіальних громад України і наказ

Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України 25 квітня 2022 року № 75, то частина із них розташовані в районах проведення воєнних (бойових) дій, а також таких, які перебувають в тимчасовій окупації, а саме: Дніпропетровській (3 громади), Донецькій (66 громад), Запорізькій (61 громада), Луганській (37 громад), Миколаївській (20 громад), Харківській (51 громада) та Херсонській (49 громад) тощо. Частина громад Київської, Чернігівської, Полтавської, Харківської та деяких інших областей зазнали ураження під час бойових дій (рис. 1. 2).

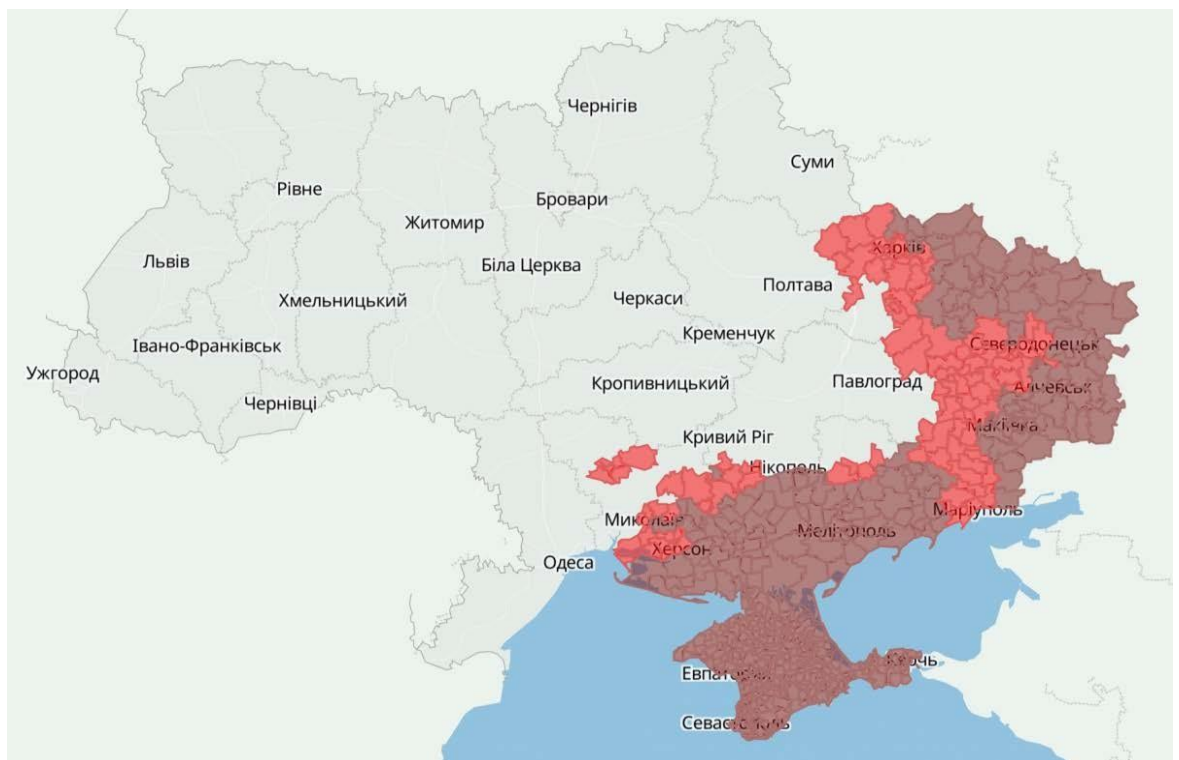

Рисунок 1.2 – Територія України в розрізі територіальних громад, що зазнають впливу бойових дій і знаходяться в окупації

В обидвох випадках за умов обмеженого фінансування або наявності спірних ситуацій, виникає потреба поетапного встановлення меж території територіальної громади, наприклад, по межах із сусідніми громадами. Це дасть змогу встановлювати межі територій територіальних громад не тільки «в цілому», а й для деяких громад «частиною межі»,

особливо на територіях, де мали місце проблеми військового характеру. Дані заходи також дозволять частково встановити межу територіальних громад між якими виникають суперечки щодо її проходження.

2. ОСНОВНІ ВИМОГИ ДО СКЛАДАННЯ ПРОЕКТУ ЗЕМЛЕУСТРОЮ ЩОДО ВСТАНОВЛЕННЯ МЕЖ ТЕРИТОРІЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Проект землеустрою щодо встановлення меж території територіальної громади включає в себе текстові та графічні матеріали і містить обов'язкові положення, встановлені завданням на розробку відповідного виду документації. Він розробляється на основі завдання на розробку відповідного виду документації, затвердженого замовником.

Проекти землеустрою щодо встановлення меж територій територіальних громад відповідно до статті 46¹ Закону України «Про землеустрій» складаються з метою [19]:

- а) встановлення меж територій територіальних громад, в тому числі в натурі (на місцевості);
- б) з'ясування дійсної межі території територіальної громади;
- в) вирішення спору між декількома органами місцевого самоврядування щодо меж територій територіальних громад;
- г) внесення відомостей про межі території територіальної громади до Державного земельного кадастру.

Відповідно до цієї ж статті Закону при розробленні проектів землеустрою щодо встановлення меж територій територіальних громад не допускається:

- а) встановлення межі території територіальної громади, що змінюватиме межі адміністративно-територіальних одиниць;
- б) розташування сформованої території територіальної громади в межах декількох територіальних громад (крім земель лісгосподарського призначення, водного фонду, природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення, територіальних громад під лінійними

об'єктами транспортної, енергетичної інфраструктури);

в) перетин земельних ділянок, зареєстрованих в Державному земельному кадастрі, що спричиняє необхідність їх поділу;

г) поздовжній перетин лінійних об'єктів інженерно-транспортної інфраструктури [19].

Межа території територіальної громади є замкненою та нерозривною і визначається по зовнішніх межах юрисдикції рад територіальних громад, що об'єдналися. До її меж повинні входити землі всіх категорій незалежно від їх цільового призначення. Межі території територіальної громади можуть проходити по суходолу і по водному простору. У разі встановлення меж території територіальної громади проект землеустрою щодо встановлення її межі має визначати зовнішні межі об'єднаної територіальної громади, межі територій усіх територіальних громад, що увійшли до її складу. У випадку наявності зареєстрованих земель комунальної власності в межах територіальної громади, межі території територіальної громади при проектуванні мають співпадати з межами сформованих земельних ділянок комунальної власності по межах зареєстрованих земельних ділянок.

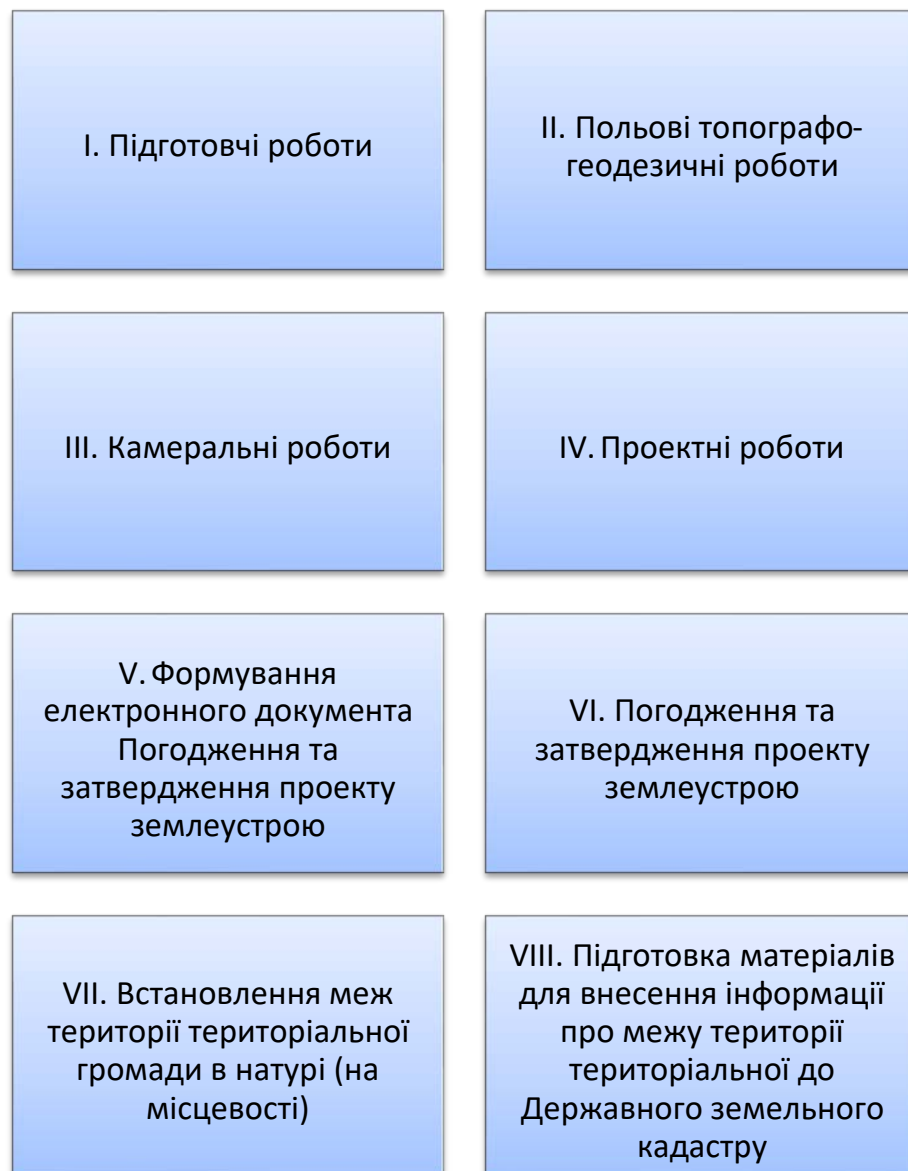
Проекти землеустрою щодо встановлення меж територій територіальних громад розробляються за рішенням відповідної сільської, селищної, міської ради.

Відомості про межі території територіальної громади вносяться до Державного земельного кадастру. Відомості про межі території територіальної громади зазначаються у витягу з Державного земельного кадастру, який безоплатно видається відповідній сільській, селищній, міській раді.

Проекти землеустрою щодо встановлення меж територій територіальних громад погоджуються відповідно до чинного законодавства. Матеріали погодження та затвердження є складовою

частиною проекту землеустрою і включаються до нього окремим розділом.

Якщо до складу територіальної громади увійшла територіальна громада (територіальні громади), розташована на території суміжного району, розширенню підлягають межі району, на території якого розташований адміністративний центр утвореної територіальної громади. У такому разі проект землеустрою щодо встановлення (зміни) меж району розробляється відповідно до постанови Ради міністрів Автономної Республіки Крим, розпорядження голови обласної державної адміністрації.

Рисунок 2. 1 – Алгоритм встановлення меж територій територіальних громад

Роботи по складанню проекту землеустрою щодо встановлення меж територій територіальних громад виконуються в такому порядку (рис. 2. 1):

Етап 1. Підготовчі роботи.

Етап 2. Польові топографо-геодезичні роботи.

Етап 3. Камеральні роботи.

Етап 4. Проектні роботи.

Етап 5. Формування електронного документа.

Етап 6. Погодження та затвердження проекту землеустрою.

Етап 7. Встановлення меж території територіальної громади в натурі (на місцевості).

Етап 8. Внесення відомостей до Державного земельного кадастру.

Зміст етапів розроблення проекту землеустрою наступний:

1. Підготовчі роботи.

До підготовчих робіт відносяться:

1. Складання та погодження завдання на виконання робіт.
2. Збір, вивчення та аналіз вихідних матеріалів.
3. Аналіз землевпорядної документації попередніх років.
4. Визначення необхідності проведення польових топографо-геодезичних робіт.

5. Створення цифрової картографічної основи на територію громади. До вихідних матеріалів, які підлягають аналізу належать:

- копія клопотання (заяви) про надання дозволу на розроблення проекту землеустрою;
- відповідне розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження перспективного плану формування територій громад

відповідної області”;

- рішення Верховної Ради Автономної Республіки Крим, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, відповідного органу виконавчої влади або органу місцевого самоврядування про надання дозволу на розроблення проекту землеустрою;

- довідка з державної статистичної звітності про наявність земель та розподіл їх за власниками земель, землекористувачами, угіддями;

- викопіювання з кадастрової карти (плану) або іншої картографічної основи Державного земельного кадастру;

- викопіювання із генерального плану (схеми планування територій, викопіювання з генерального плану садового товариства, схеми поділу земель колективної власності) (у разі наявності);

- викопіювання із плану земельно-господарського устрою території населеного пункту (у разі наявності);

- викопіювання з проектів землеустрою щодо організації території земельних часток (паїв);

- викопіювання з проектів формування території та встановлення меж сільських, селищних або міських рад.

У ході підготовчих робіт вихідні картографічні матеріали, надані в паперовій формі, переводяться в електронний цифровий вигляд.

2. Польові топографо-геодезичні роботи.

Польові топографо-геодезичні роботи виконують у разі необхідності визначення, уточнення та закріплення меж території територіальної громади.

Комплекс польових топографо-геодезичних робіт включає:

- побудову геодезичних мереж згущення (у разі потреби);

- створення знімальної геодезичної мережі;

- топографічне знімання місцевості вздовж межі території територіальної громади (в разі потреби).

Топографо-геодезичні роботи виконуються в два етапи: польовий та камеральний. Основними принципами виконання топографо-геодезичних робіт є:

- вибір раціональної технології виконання робіт, яка максимально враховує наявні вихідні матеріали, є найменш затратною у конкретних умовах та забезпечує точність, задану відповідними нормативними документами;
- обрані технології виконання робіт мають відповідати чинним нормативно-технічним документам, які регламентують порядок виконання землепорядних та топографо-геодезичних робіт;
- забезпечення належного документування робіт, яке відображає поетапність проведення топографо-геодезичних робіт, застосовані технології, а також надає можливість відтворити та здійснити контроль кожної стадії виконаних робіт;
- обов'язковий внутрішній контроль якості при проведенні топографо-геодезичних робіт із боку виконавця.

Координатною основою при здійсненні робіт із землеустрою є Державна геодезична референсна система координат УСК-2000. Роботи із землеустрою виконуються в системі координат УСК-2000 або місцевих системах координат, однозначно зв'язаних із системою координат УСК-2000. Система координат УСК-2000 має однозначний зв'язок із системою ITRS/ITRF2000 на епоху 2005 року.

Нормальні висоти геодезичних пунктів визначаються в Балтійській системі висот 1977 року, вихідним початком якої є нуль Кронштадтського футштока.

Система координат УСК-2000 на місцевості закріплена пунктами ДГМ.

Геодезичною основою Державного земельного кадастру є:

- пункти ДГМ 1 –3 класів;

- пункти ГМЗ 4 класу, 1 та 2 розрядів;
- пункти знімальної геодезичної мережі;
- станції УПМ ГНСС.

Координати поворотних точок меж об'єктів, відомості про які вносяться до Державного земельного кадастру, визначаються прямокутними координатами X та Y проєкції Гаусса – Крюгера в місцевих системах координат, надійно зв'язаних із УСК-2000.

Координати пунктів геодезичних мереж згущення визначають:

- спостереженнями ГНСС у статичному режимі;
- побудовою лінійно-кутових мереж та ходів 4 класу та 1, 2 розрядів.

Знімальну геодезичну мережу створюють з метою згущення ДГМ та ГМЗ до щільності, що забезпечує виконання знімання геопросторових об'єктів із заданою точністю.

Координати пунктів знімальної мережі визначають:

- спостереженнями ГНСС у статичному режимі та/або спостереженнями ГНСС у режимі мережевого RTK;
- побудовою лінійно-кутових мереж та прокладанням полігонометричних ходів.

Координування точок повороту межі території територіальної громади на місцевості виконується із використанням ГНСС-технологій та електронних тахеометрів відповідно до вимог Інструкції з топографічного знімання у масштабах 1:5000, 1:2000, 1:1000 та 1: 500 (ГКНТА – 2.04 – 02 – 98), затвердженої наказом Головного управління геодезії, картографії та кадастру при Кабінеті Міністрів України від 09. 04.1998 № 56, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 23 червня 1998 року за № 393/2833, та Інструкції про встановлення (відновлення) меж земельних ділянок в натурі (на місцевості) та їх закріплення межовими знаками, затвердженої наказом Державного

комітету України із земельних ресурсів від 18. 05.2010 № 376, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 16 червня 2010 року за № 391/17686.

3. Камеральні роботи.

У ході камеральних робіт оброблюються дані польових топографо-геодезичних вимірювань, готують графічні матеріали в складі проекту землеустрою.

До камеральних робіт відносяться:

- 1) обробка матеріалів польових топографо-геодезичних робіт у разі їх проведення;
- 2) складання каталогу координат точок повороту меж території територіальної громади;
- 3) вирахування загальної площі території територіальної громади;
- 4) складання креслення меж території територіальної громади у відповідному масштабі.

4. Проектні роботи.

Проектування межі території територіальної громади відбувається на основі проведення підготовчих, польових топографо-геодезичних та камеральних робіт з врахуванням:

- вихідних матеріалів;
- існуючих меж сільських, селищних та міських рад;
- меж земельних ділянок;
- кадастрового зонування;
- меж сільських, селищних, міських рад, що об'єднані;
- меж об'єктів інженерно-транспортної інфраструктури;

– рельєфу території.

Якщо межа територіальної громади збігається з Державним кордоном України, такі межі повинні збігатися. Якщо ж межа територіальної громади збігається з межами адміністративних районів та областей, такі межі повинні збігатися.

5. Формування електронного документа.

Електронний документ, що містить інформацію про межі території територіальної громади, розробляється у форматі обмінного файлу XML, вимоги до якого встановлені Порядком ведення Державного земельного кадастру, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2012 року № 1051.

6. Встановлення меж території територіальної громади в натурі (на місцевості).

За бажанням замовника проекту землеустрою щодо встановлення меж територій територіальних громад межі територій територіальних громад можуть бути встановлені в натурі (на місцевості).

Встановлення меж територій територіальних громад в натурі (на місцевості) здійснюється на підставі розробленого проекту землеустрою щодо встановлення меж територій територіальних громад.

Для закріплення точок повороту меж території територіальної громади в натурі (на місцевості) на вибір замовника використовуються межові знаки, види яких встановлені Інструкцією про встановлення (відновлення) меж територіальних громад в натурі (на місцевості) та їх закріплення межовими знаками, затвердженою Наказом Державного комітету України із земельних ресурсів від 18 травня 2010 року № 376.

7. Погодження та затвердження проекту землеустрою.

Проект землеустрою щодо встановлення меж території територіальної громади підлягає погодженню сільськими, селищними, міськими радами суміжних територіальних громад. Такий проект

затверджується сільською, селищною, міською радою, що представляє інтереси територіальної громади, межі території якої встановлюються. Затвердження проекту землеустрою щодо встановлення меж території територіальної громади відбувається шляхом його розгляду на черговому засіданні сільської, селищної, міської ради, що представляє інтереси територіальної громади, межі території якої встановлюються.

8. Внесення відомостей до Державного земельного кадастру. Відомості про межі територій територіальних громад вносяться до Державного земельного кадастру на підставі проектів землеустрою щодо встановлення меж територій територіальних громад.

Внесення відомостей до Державного земельного кадастру і надання таких відомостей здійснюється виключно державними кадастровими реєстраторами.

Проект землеустрою щодо встановлення меж територій територіальних громад, який є підставою для внесення відомостей (змін до них) до Державного земельного кадастру, подається Державному кадастровому реєстраторові, що здійснює внесення таких відомостей в електронній формі відповідно до вимог Закону України «Про землеустрій» та у формі електронного документа відповідно до вимог Закону України «Про Державний земельний кадастр».

Для внесення відомостей до Державного земельного кадастру заява з документами, передбаченими частиною 1 статті 32 Закону України «Про Державний земельний кадастр», подається територіальному органу Держгеокадастру за місцем розташування територіальної громади.

Заява в електронній формі з доданими документами подається засобами телекомунікаційного зв'язку відповідно до вимог пунктів 110¹ і 110² Порядку ведення Державного земельного кадастру, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2012 р. № 1051

[14].

Документація із землеустрою в електронній формі засвідчується за допомогою кваліфікованого електронного підпису особи, яка відповідно до вимог статті 26 Закону України «Про землеустрій» є розробником проекту землеустрою, що підтверджує його відповідність оригіналу документації із землеустрою у паперовому вигляді.

Виготовлення документації із землеустрою в електронній формі здійснюється з урахуванням таких вимог:

- формат зображення – кольоровий;
- роздільна здатність – 300 точок на дюйм;
- глибина кольору – не менш як 4 біти;
- формат готового файла – PDF;
- розмір файла – не більш як 50 мегабайт.

Якість документації із землеустрою в електронній формі повинна забезпечувати розбірливе читання його змісту.

Проект землеустрою щодо встановлення меж території територіальної громади включає:

- а) пояснювальну записку;
- б) завдання на виконання робіт;
- в) викопіювання із проекту формування території сільської (селищної) ради (за наявності);
- г) опис меж території територіальної громади;
- г) креслення меж території територіальної громади;
- д) каталог координат поворотних точок меж території територіальної громади;
- е) електронний документ (XML), що містить відомості про

результати

робіт із землеустрою.

Означені складові проекту землеустрою щодо встановлення меж території територіальної громади характеризуються наступним змістом.

Пояснювальна записка.

Документація із землеустрою у складі текстових матеріалів обов'язково містить пояснювальну записку, в якій зазначаються:

- підстава проведення землеустрою (у тому числі рішення органу державної влади, органу місцевого самоврядування, на підставі якого здійснюється розроблення документації із землеустрою);
- відповідне розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження перспективного плану формування територій громад відповідної області»;
- основні відомості про об'єкт (об'єкти) землеустрою;
- використані розробником нормативно-правові акти з питань здійснення землеустрою;
- використані розробником норми і правила у сфері землеустрою;
- використані розробником документи Державного фонду документації із землеустрою та оцінки земель;
- використані розробником відомості Державного земельного кадастру, а також Державного реєстру земель у разі внесення до Державного земельного кадастру відомостей про земельні ділянки, сформовані до 2013 року;
- використані розробником відомості Державного картографогеодезичного фонду;
- використана розробником затверджена містобудівна документація, а також викопіювання із такої документації;
- опис процедури виконання топографо-геодезичних робіт (у

разі їх виконання);

- опис та обґрунтування проектного рішення;
- виконавець робіт із землеустрою, його технічне і технологічне забезпечення;
- інформація про виконання передбачених законом вимог щодо погодження документації із землеустрою або причини їх відсутності ;
- заява виконавця робіт із землеустрою про дотримання ним обмежень, встановлених статтею 28 Закону України «Про землеустрій».

До пояснювальної записки за рішенням розробника можуть бути додані документи, що підтверджують відомості (інформацію), наведені в ній.

Завдання на виконання робіт.

Завдання на виконання робіт повинно містити інформацію про:

- підставу для виконання робіт;
- відомості про об'єкт землеустрою;
- вихідні дані, що подаються замовником (відомості з Державного земельного кадастру у паперовій та електронній формі, у тому числі Поземельної книги; книги записів реєстрації державних актів на право власності на землю та на право постійного користування землею, договорів оренди землі, файлів обміну даними про результати робіт із землеустрою; містобудівна документація, затверджена в установленому законодавством порядку; планово-картографічні матеріали; відомості з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно та їх обмежень);

- матеріали, які подаються за результатами виконання робіт.

Викопіювання із проекту формування території сільської (селищної) ради.

Викопіювання із «Проекту формування території сільської (селищної) ради» (за наявності) повинно бути засвідчене відповідними

сільськими (селищними) радами, які ввійшли до складу об'єднаної територіальної громади.

Опис меж території територіальної громади.

Опис меж території територіальної громади включає опис усіх суміжних територіальних громад та їх код КОАТУУ. У разі, якщо межа територіальної громади співпадає з межею адміністративного району, така спільна межа вказується на кресленні меж території територіальної громади.

Назви та коди КОАТУУ суміжних територіальних громад, зазначені в описі меж території повинні відповідати назвам визначеним розпорядженням Кабінету Міністрів України «Про затвердження перспективного плану формування територій громад відповідної області».

Креслення меж території територіальної громади, складене у відповідному масштабі.

Креслення меж території територіальної громади включає:

- відображення межі території територіальної громади із зазначенням усіх суміжних територіальних громад, а у разі, якщо межа територіальної громади співпадає з межею адміністративного району, області, Державного кордону України, така спільна межа вказується на кресленні меж території територіальної громади;

- відображення розташування територіальної громади в системі територіальних громад відповідного адміністративного району

- код КОАТУУ центру та повну назву територіальної громади (визначеної розпорядженням Кабінету Міністрів України «Про затвердження

перспективного плану формування територій громад відповідної області»);

- загальну площу території територіальної громади, визначену з

точністю до 1м².

Межа території територіальної громади складається з поворотних точок, координати яких визначаються з точністю до 0, 01 метра.

Креслення меж території територіальної громади розробляється з урахуванням схем землеустрою і техніко-економічних обґрунтувань використання та охорони земель адміністративно-територіальних одиниць, проектів землеустрою щодо встановлення (зміни) меж адміністративно територіальних одиниць, проектів землеустрою щодо впорядкування території населених пунктів , генеральних планів населених пунктів, комплексних планів просторового розвитку територій територіальних громад, проектів формування територій сільських (селищних) рад (за їх наявності).

Креслення меж відповідної території територіальної громади підписується сертифікованим інженером-землевпорядником у складі виконавця робіт та інженером-землевпорядником територіальної громади, межі якої встановлюються.

Каталог координат поворотних точок меж території територіальної громади.

Каталог координат поворотних точок меж території територіальної громади складається в Державній геодезичній референційній системі координат.

Електронний документ, що містить інформацію про межі території територіальної громади.

Електронний документ, що містить інформацію про межі території територіальної громади, розробляється у форматі обмінного файлу XML, вимоги до якого встановлені Порядком ведення Державного земельного кадастру, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2012 року № 1051.

3. ТЕХНІЧНІ ВИМОГИ ДО ВСТАНОВЛЕННЯ МЕЖ ТЕРИТОРІЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ В НАТУРІ (НА МІСЦЕВОСТІ)

За бажанням замовника проекту землеустрою щодо встановлення меж територій територіальних громад межі територій територіальних громад можуть бути встановлені в натурі (на місцевості).

Встановлення меж територій територіальних громад у натурі (на місцевості) здійснюється на підставі розробленого проекту землеустрою щодо встановлення меж територій територіальних громад.

Для закріплення меж території територіальної громади в натурі (на місцевості) на вибір замовника використовуються межові знаки, види яких встановлені Інструкцією про встановлення (відновлення) меж територіальних громад в натурі (на місцевості) та їх закріплення межовими знаками, затвердженою Наказом Державного комітету України із земельних ресурсів від 18 травня 2010 року № 376.

Закладка межового знака при закріпленні меж території територіальної громади в натурі (на місцевості) на ґрунтовій поверхні здійснюється на глибину, що дорівнює довжині стовпчика установочного, таким чином, щоб на поверхні залишалась верхня основа з металевою маркою.

Закладка межового знака при закріпленні меж території територіальної громади, які збігаються із шляховими спорудами, парканами, огорожами, фасадами будівель та іншими лінійними спорудами, а також на асфальтованій або бетонній поверхні здійснюється на глибину, що дорівнює довжині закладного дюбеля, таким чином, щоб на поверхні залишалась верхня основа з металевою маркою.

Закладка межового знака другого чи третього виду при закріпленні меж території територіальної громади в натурі (на місцевості) на

грунтовій поверхні здійснюється на глибину не менше 70 см.

Для забезпечення зберігання на місцевості межевого знака другого чи третього виду виконавець окопує його у вигляді круглої канави і над центром насипається курган.

У випадку прийняття рішення територіальною громадою про встановлення меж території відповідної територіальної громади щодо їх встановлення, межеві знаки встановлюються у поворотних точках меж території територіальної громади, але не рідше ніж через 200 м. Мінімальна відстань між межевими знаками в поворотних точках меж території територіальної громади не повинна бути меншою за 1 м.

Для забезпечення можливості відновлення межі території територіальної громади межеві знаки встановлюються в кількості не менше ніж 3 штуки.

Встановлення межевих знаків здійснюється таким чином, щоб забезпечити можливість їх зберігання і створити якомога менше перешкод для руху пішоходів і транспортних засобів.

У місцях, де встановлення межевих знаків може створювати незручності у використанні земель сільськогосподарського призначення, межеві знаки закладаються на глибину не менше 0,65 м від поверхні землі (грунту).

З метою забезпечення схоронності підземних кабельних ліній зв'язку, електромереж, водопроводів, каналізації, газових мереж тощо перед початком виконання робіт із закріплення меж територій територіальних громад в натурі (на місцевості) межевими знаками, встановлення яких вимагає проведення земляних робіт на глибині більше ніж 0,3 м, необхідно узгодити можливість їх виконання з відповідними підприємствами, установами, організаціями — власниками (балансоутримувачами) зазначених інженерних мереж.

Межеві знаки не встановлюються:

– у спільних поворотних точках меж суміжних територіальних громад, на яких раніше встановлено межові знаки. У такому випадку раніше встановлений межовий знак використовується для опису кожної суміжної територіальної громади (суміжних територіальних громад) у складі відповідної документації із землеустрою;

– на водних об'єктах, де їх установка неможлива;

– у місцях суходолу, де заборонено проведення земляних робіт. У такому випадку поворотні точки меж території територіальної громади можуть позначатися маркуванням фарбою;

– на бажання сільської, селищної, міської ради, що представляє інтереси територіальної громади – у разі якщо межі територіальних громад в натурі (на місцевості) збігаються з природними та штучними лінійними спорудами і рубежами (річками, струмками, каналами, лісосмугами, шляхами, шляховими спорудами, парканами, огорожами, фасадами будівель та іншими лінійними спорудами і рубежами тощо).

Місцезнаходження межових знаків підлягає прив'язці до пунктів державної геодезичної мережі.

Середньоквадратична похибка місцезнаходження межового знака відносно найближчих пунктів державної геодезичної мережі, геодезичних мереж згущення, міських геодезичних мереж не повинна перевищувати:

– у містах Києві, Севастополі, містах-обласних центрах та містах обласного підпорядкування – 0,1 м;

– в інших містах та селищах – 0,2 м;

– у селах – 0,3 м;

– за межами населених пунктів – 2,5 м.

Межі вкраплених інших територіальних громад встановлюються та закріплюються межовими знаками в тому самому порядку, що і

зовнішні межі такої територіальної громади.

Передача межових знаків на зберігання представнику територіальної громади здійснюється за актом прийомки-передачі межових знаків на зберігання.

Суміжні територіальні громади повідомляються про час проведення робіт із закріплення межовими знаками поворотних точок меж земельної ділянки в натурі (на місцевості) через оголошення у місцевих або регіональних ЗМІ за місцезнаходженням територіальної громади, межі території якої встановлюються.

Закріплення межовими знаками меж території територіальної громади в натурі (на місцевості) може здійснюватися за відсутності представників суміжних територіальних громад у випадку їх нез'явлення, якщо вони були належним чином повідомлені про час проведення вищезазначених робіт, про що зазначається у акті прийомки-передачі межових знаків на зберігання.

Витрати на встановлення суміжних меж несуть територіальні громади, межі території якої встановлюються.

Представник територіальної громади попереджається та несе відповідальність за знищення межових знаків відповідно до пункту е частини першої статті 211 Земельного кодексу України, статті 56 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

4. ОСНОВНІ ВИМОГИ ДО РОЗРОБЛЕННЯ ПРОЕКТУ ЗЕМЛЕУСТРОЮ ЩОДО ВСТАНОВЛЕННЯ МЕЖ ТЕРИТОРІЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Систематизація основних вимог до розроблення проекту землеустрою щодо встановлення меж території територіальної громади (далі – Проект землеустрою) необхідна з метою надання практичної, методичної допомоги органам місцевого самоврядування, фахівцям проектних організацій при розробленні проектів землеустрою щодо встановлення меж територій територіальних громад, їх відокремлених частин, або частини межі громади (далі – межа територіальної громади), а також для уніфікації базової форми даного виду документації із землеустрою.

В основу запропонованої систематизації покладено чинну законодавчу, нормативну, нормативно-технічну та нормативно-методичну базу з питань земельно-правових відносин, землеустрою, Державного земельного кадастру та оцінки земель, топографо-геодезичної і картографічної діяльності. При цьому використано законодавчі, нормативно-правові акти, норми і правила, які регулюють здійснення землеустрою та топографо-геодезичної і картографічної діяльності:

- Конституція України;
- Земельний кодекс України; – Цивільний кодекс України;
- Водний кодекс України;
- Лісовий кодекс України;
- Закон України «Про землеустрій»;
- Закон України «Про Державний земельний кадастр»;
- Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення системи управління та дерегуляції у сфері

земельних відносин”;

- Закон України «Про топографо-геодезичну і картографічну діяльність”;

- Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні»;

- Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності»; – Закон України «Про добровільне об’єднання територіальних громад”;

- розпорядження Кабінету Міністрів України про затвердження перспективного плану формування території громад відповідної області;

- розпорядження Кабінету Міністрів України про визначення адміністративних центрів та затвердження територій територіальних громад відповідної області”;

- Постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку ведення Державного земельного кадастру» від 07.10. 2012 р. № 1051;

- Постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку загальнодержавного топографічного і тематичного картографування» від 04.09. 2013 р. № 661;

- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення інвентаризації земель та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України” від 05. 06.2019 р. № 476;

- Інструкція з топографічного знімання у масштабах 1:5000, 1:2000, 1:1000, 1:500; Інструкція про порядок контролю і приймання топографогеодезичних та картографічних робіт;

- Умовні знаки для топографічних планів масштабів 1:5000, 1:2000, 1:1000, 1:500;

- Наказ Головного управління геодезії, картографії та кадастру

при Кабінеті Міністрів України від 09.04. 1998 № 56 «Інструкція з топографічного знімання у масштабах 1:5000, 1:2000, 1:1000 та 1: 500 (ГКНТА – 2.04 – 02 – 98)»;

– Наказ Головного управління геодезії, картографії та кадастру України від 17. 02.2000 р. № 19 «Інструкція про порядок контролю і приймання топографо-геодезичних та картографічних робіт»;

– Наказ Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру від 01.03. 2017 р. № 74 «Про затвердження паспортів місцевих систем координат на територію Автономної Республіки Крим, території областей, міст

Києва і Севастополя»;

– Правила по техніці безпеки на топографо-геодезичних роботах (ПТБ88); Затверджені Колегією Головного управління геодезії і картографії при Раді Міністрів СРСР від 9 лютого 1989 р. № 2/21;

– Науково-методичні рекомендації з розробки проектів землеустрою щодо встановлення меж територій територіальних громад (Свідectво про реєстрацію авторського права Інституту землекористування НААН України від 21 липня 2021 р. № 106499 [20]).

Загальні вимоги до змісту документації із землеустрою передбачено поточною редакцією статті 29 Закону України «Про землеустрій».

Кваліфікаційні вимоги для розробників «Проекту землеустрою» мають відповідати статті 26 Закону України «Про землеустрій» та статті 5, 5¹ Закону України «Про топографо-геодезичну і картографічну діяльність» в редакції станом на 31.08. 2021 р., а також додатковим пунктам, які дають змогу врахувати специфіку при розробленні даного «Проекту землеустрою».

Розробниками документації із землеустрою є:

- юридичні особи, що володіють необхідним технічним і технологічним забезпеченням та у складі яких працює за основним місцем роботи сертифікований інженер-землевпорядник, який є відповідальним за якість робіт із землеустрою;

- фізичні особи - підприємці, які володіють необхідним технічним і технологічним забезпеченням та є сертифікованими інженерами-землевпорядниками, відповідальними за якість робіт із землеустрою.

Відповідність документації із землеустрою в електронному вигляді положенням нормативно-технічних документів, норм і правил у сфері землеустрою засвідчується кваліфікованим електронним підписом сертифікованого інженера-землевпорядника, який відповідає за якість робіт із землеустрою, з використанням кваліфікованої електронної позначки часу, а в паперовій формі – підписом та особистою печаткою сертифікованого інженера-землевпорядника, який відповідає за якість робіт із землеустрою.

Суб'єктами топографо-геодезичної і картографічної діяльності є юридичні та фізичні особи, котрі мають сертифікат інженера-геодезиста, володіють необхідним технічним і технологічним забезпеченням, відповідальні за якість результатів топографо-геодезичних і картографічних робіт. Сертифіковані інженери-геодезисти несуть відповідальність за якість результатів топографо-геодезичних і картографічних робіт (крім топографо-геодезичних та картографічних робіт при здійсненні землеустрою). Топографо-геодезичні і картографічні роботи при здійсненні землеустрою виконуються особами, які отримали кваліфікаційний сертифікат інженера-землевпорядника.

Розроблено типові зразки (шаблони) змісту, завдання на виконання робіт, пояснювальної записки, текстових, графічних та інших матеріалів, представлені у додатках.

Роботи, що пов'язані із розробленням проекту землеустрою, можуть виконуватися в одну або декілька стадій залежно від розмірів території громади, кількості відокремлених частин території територіальної громади та фінансових можливостей територіальних громад.

В одну стадію проект розробляється у випадку надання послуг із його розроблення за всіма пунктами основних етапів робіт, до яких відносяться підготовчі роботи, топографо-геодезичні, камеральні роботи, проектні роботи, погодження та затвердження проекту землеустрою, формування електронного документа, роботи з закріплення зовнішніх меж території територіальної громади в натурі (на місцевості), підготовка матеріалів для внесення відомостей до Державного земельного кадастру.

У декілька стадій проект розробляється у разі надання послуг із розроблення проекту землеустрою на відокремлені частини території громади або частини межі громади, по окремих основних етапах робіт залежно від розмірів громади, наявності декількох окремих частин території громади, фінансових можливостей територіальної громади. Основні етапи робіт в таких випадках можуть бути поділені на певну кількість стадій. Наприклад:

Перша стадія (Етап 1. Підготовчі роботи) передбачає:

- складання та погодження завдання на виконання робіт;
- збір, вивчення та аналіз вихідних матеріалів;
- аналіз землевпорядної документації попередніх років;
- визначення необхідності проведення топографо-геодезичних робіт;
- сканування, трансформування та прив'язка растрових зображень картографічних матеріалів (в тому числі наданих замовником архівних землевпорядних планових матеріалів) до Державної

референцної системи координат УСК-2000;

- створення цифрової картографічної основи на частину території громади (вздовж меж території територіальної громади).

Друга стадія (Етап 2. Топографо-геодезичні роботи, Етап 3. Камеральні роботи, Етап 4. Проектні роботи, Етап 5. Погодження та затвердження проекту землеустрою, Етап 6. Формування електронного документу, Етап 8. Підготовка матеріалів для внесення відомостей до Державного земельного кадастру) передбачає:

- побудова геодезичних мереж згущення (у разі потреби);
- створення знімальної геодезичної мережі;
- топографічне знімання місцевості вздовж меж території територіальної громади;
- обробка матеріалів топографо-геодезичних вимірювань;
- складання попереднього каталогу координат точок повороту меж території територіальної громади;
- попереднє вирахування загальної площі території територіальної громади;
- складання попереднього креслення меж території територіальної громади у відповідному масштабі;
- проектування межі території територіальної громади за результатами проведених підготовчих, топографо-геодезичних та камеральних робіт;
- визначення проектного положення точок повороту межі території територіальної громади;
- складання каталогу координат точок повороту меж території територіальної громади;
- вирахування загальної площі території територіальної громади;
- складання креслення меж території територіальної громади у

відповідному масштабі;

- формування копій документацій, підготовка графічних матеріалів для погодження;
- підготовка проекту рішення сільської, селищної міської ради «Про затвердження меж території територіальної громади»;
- складання електронного документу, що містить інформацію про межі території територіальної громади у форматі обмінного файлу XML;
- переведення в електронний вигляд (формат PDF) проекту землеустрою щодо встановлення меж території територіальної громади;
- переведення в електронний вигляд (формат PDF) рішення сільської, селищної міської ради «Про затвердження проекту землеустрою щодо встановлення меж території територіальної громади».

Внесення відомостей до Державного земельного кадастру на підставі розробленого проекту землеустрою здійснюється відповідно до ст. 9 Закону України «Про Державний земельний кадастр» виключно державними кадастровими реєстраторами центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері земельних відносин. Вимоги до документів, які є підставою для внесення відомостей до Державного земельного кадастру, та електронний документ, що містить відомості про результати робіт із землеустрою, визначено в ст. 22, 23 Закону України «Про Державний земельний кадастр». Електронний документ подається Державному кадастровому реєстратору, який здійснює внесення відповідних відомостей до Державного земельного кадастру, разом із документацією у паперовому вигляді, яка є підставою для такого внесення.

Третя стадія (Етап 7. Закріплення меж території територіальної громади в натурі (на місцевості)) передбачає:

- аналіз проекту встановлення межі;

- визначення точок повороту межі, які мають бути закріплені межовими знаками;
- закріплення визначених точок повороту межі межовими знаками;
- складання каталогу точок повороту межі, які закріплені межовими знаками;
- складання акту прийомки-передачі межових знаків на зберігання.

Залежно від розмірів громади, наявності декількох окремих частин території громади, фінансових можливостей територіальної громади, замовником можуть бути сформовані інші стадії розроблення проекту, в тому числі більш деталізовані.

У випадку, якщо територія територіальної громади складається з декількох відокремлених частин, послуги кожного етапу можуть надаватись як по формуванню меж території територіальної громади в цілому, так і по формуванню меж відокремлених частин або частини межі території територіальної громади, послідовно.

Запроектвані межі території територіальної громади мають відповідати фактичним межам території територіальної громади та проходити, переважно (у випадку їх наявності) по межах сформованих (zareєстрованих) ділянок земель державної, комунальної та приватної власності, не перетинати їх, із збереженням цілісності територій суб'єктів господарювання, не створювати черезсмужжя та анклавів (за виключенням випадків, коли це передбачено розпорядженням Кабінету Міністрів України про затвердження перспективного плану формування територій громад відповідної області; розпорядженням Кабінету Міністрів України про визначення адміністративних центрів та затвердження територій територіальних громад відповідної області), або таке черезсмужжя та анклавів були в складі сільських, селищних, міських

рад, що увійшли до територіальної громади.

У випадку, якщо існуючі цілісні майнові комплекси, інженернотранспортна інфраструктура (надалі об'єкти) або їх частини, що знаходяться у комунальній власності громади, межі якої встановлюються, розташовані поза межами території територіальної громади, питання формування меж такої громади визначається проектом землеустрою з урахуванням забезпечення можливості безперешкодного доступу до таких об'єктів для їх експлуатації. При розробленні проекту землеустрою у зазначених випадках слід розглядати можливість забезпечення проходу, проїзду до відокремлених частин територіальної громади.

Запроектовані межі території територіальної громади мають забезпечувати умови для раціонального використання земель, реалізацію права комунальної власності на земельні ділянки під будівлями, спорудами та об'єктами інженернотранспортної інфраструктури, що знаходяться в комунальній власності громади, а також транспортний зв'язок між відокремленими частинами території територіальних громад.

У випадку необхідності встановлення проектної межі території територіальної громади, яка має пройти через сформовану та зареєстровану земельну ділянку, необхідно спочатку здійснити її поділ (за умов згоди землевласника / землекористувача такої земельної ділянки). Поділ земельної ділянки здійснюється шляхом розробки окремого виду документації із землеустрою відповідно до статті 56 Закону України «Про землеустрій» – технічної документації із землеустрою щодо поділу та об'єднання земельних ділянок. Враховуючи вище зазначене нами розроблено схему інституціонального забезпечення встановлення меж територій територіальних громад (рис. 4.1).

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

встановлення та зміна меж територій громад

Рисунок 4.1 – Схема інституціонального забезпечення встановлення меж територій територіальних громад

Послідовність розробки проекту землеустрою передбачає

виконання таких восьми етапів:

Етап 1. Підготовчі роботи:

- складання та погодження завдання на виконання робіт;
- збір, вивчення та аналіз вихідних матеріалів;
- рекогносцировочне обстеження проектної межі території територіальної громади;
- аналіз земельпорядної документації попередніх років;
- визначення необхідності проведення топографо-геодезичних робіт;
- сканування, трансформувannya та прив'язка растрових зображень картографічних матеріалів (в тому числі наданих замовником архівних земельпорядних планових матеріалів) до Державної референцної системи координат УСК-2000;
- створення цифрової картографічної основи на частину території громади (вздовж меж території територіальної громади).

До складу підготовчих робіт може бути включено формування земельних ділянок комунальної власності в зоні коридору проходження меж території територіальної громади.

Ширина коридору проходження меж території територіальної громади визначається «Замовником», але не може бути менше 300 метрів.

Етап 2. Топографо-геодезичні роботи:

- побудова геодезичних мереж згущення (у разі потреби);
- створення знімальної геодезичної мережі (у разі потреби);
- топографічне знімання місцевості вздовж меж території територіальної громади (топографо-геодезичні та картографічні роботи при здійсненні землеустрою, у разі потреби);
- *топографо-геодезичні і картографічні роботи при здійсненні землеустрою з метою формування земельних ділянок в зоні

проходження меж території територіальної громади.

Етап 3. Камеральні роботи:

- обробка матеріалів топографо-геодезичних вимірювань;
- *обробка матеріалів топографо-геодезичних і картографічних робіт при здійсненні землеустрою з метою формування земельних ділянок в зоні проходження меж території територіальної громади;
- складання попереднього каталогу координат точок повороту меж території територіальної громади;
- попереднє вирахування загальної площі території територіальної громади;
- складання попереднього креслення меж території територіальної громади у відповідному масштабі.

* формування земельних ділянок в зоні проходження меж території територіальної громади, відповідно до робіт, що позначені (*) в складі етапу 2 та етапу 3 відбувається шляхом розроблення окремої документації із землеустрою (проект землеустрою щодо відведення земельної ділянки або технічна документація із землеустрою, щодо інвентаризації земель) передбаченої статтею 25 Закону України «Про землеустрій».

За вимогою замовника (визначеною в технічному завданні) формування земельних ділянок в зоні проходження меж території територіальної громади може здійснюватися, також, при виконанні робіт 1-го етапу (Підготовчі роботи).

Етап 4. Проектні роботи.

Проектування межі території територіальної громади відбувається за результатом проведених підготовчих, топографо-геодезичних та камеральних робіт із врахуванням:

- вихідних матеріалів;
- існуючих меж сільських, селищних та міських рад;

- меж сформованих (zareєстрованих) земельних ділянок; -
- меж фактично існуючих земельних ділянок;
- меж земельних ділянок комунальної власності, що були сформовані в коридорі проходження меж території територіальної громади (у випадку включення до складу підготовчих робіт);
- матеріалів рекогносцировочного обстеження;
- меж зон обмежень та природно-заповідного фонду України;
- індексно-кадастрової карти;
- меж сільських, селищних, міських рад, які об'єднались в територіальну громаду;
- об'єктів інженерно-транспортної інфраструктури;
- ортофотоплану території, станом місцевості не більше 5 років до початку розроблення проекту (у випадку наявності); - рельєфу території.

За результатами аналізу відповідності фактичних меж території територіальної громади (з врахуванням матеріалів рекогносцировочного обстеження) даним Державного земельного кадастру, розпорядженню Кабінету Міністрів України про затвердження перспективного плану формування території громад відповідної області, розпорядженню Кабінету Міністрів України про визначення адміністративних центрів та затвердження територій територіальних громад відповідної області та документам минулих років (затвердженим проектам відповідної області встановлення меж сільських, селищних рад та населених пунктів, внутрігосподарського землеустрою, корегуванню планово-картографічних матеріалів минулих років, Державній статистичній звітності, тощо), проектується положення точок повороту меж території територіальної громади, складається попередній каталог координат точок повороту меж території територіальної громади. На підставі каталогу координат точок повороту меж території територіальної громади, виготовляється попереднє

креслення встановлення меж території територіальної громади. Картографічною основою для виготовлення попереднього креслення є ортофотоплан. Попереднє креслення меж території територіальної громади підлягає погодженню з керівником підрозділу земельних ресурсів територіальної громади, якщо інше не передбачено розподілом обов'язків виконавчого органу (замовника). Погоджене попереднє креслення меж території територіальної громади є підставою для вирахування загальної площі території територіальної громади, формування проекту землеустрою щодо встановлення меж території територіальної громади (текстова і графічна частина) та підготовки матеріалів для етапу «Погодження та затвердження проекту землеустрою».

Етап 5. Погодження та затвердження проекту землеустрою:

- формування копій проекту, підготовка графічних матеріалів для погодження;
- підготовка проекту рішення сільської, селищної міської ради «Про погодження меж території територіальної громади»;
- підготовка проекту рішення сільської, селищної міської ради «Про затвердження меж території територіальної громади».

Проект землеустрою погоджується відповідно до законодавства та науково-методичних рекомендацій із розробки проектів землеустрою щодо встановлення меж територій територіальних громад. Проект землеустрою погоджується та затверджується сільською, селищною міською радою, що представляє інтереси територіальної громади, межі території якої встановлюються.

Етап 6. Формування електронного документа: електронний документ, що містить інформацію про межі території територіальної громади, розробляється у форматі обмінного файлу XML, вимоги до якого встановлені «Порядком ведення Державного земельного кадастру»,

затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2012 року № 1051 [14].

Етап 7. Закріплення меж території територіальної громади в натурі (на місцевості):

закріплення меж території територіальної громади в натурі (на місцевості) здійснюється за бажанням замовника документації із землеустрою (територіальної громади), на підставі погодженого та затвердженого проекту землеустрою з урахуванням:

- аналізу проекту встановлення межі;
- визначення точок повороту межі, які мають бути закріплені межовими знаками.

У процесі встановлення межі відбувається:

- закріплення визначених точок повороту межі межовими знаками;
- складання каталогу точок повороту межі, які закріплені межовими знаками;
- складання акту прийомки-передачі межових знаків на зберігання.

Етап 8. Підготовка матеріалів для внесення відомостей до Державного земельного кадастру передбачає:

- переведення в електронний вигляд (формат PDF) проекту землеустрою щодо встановлення меж території територіальної громади;
- переведення в електронний вигляд (формат PDF) рішення сільської, селищної міської ради «Про погодження проекту землеустрою щодо встановлення меж території територіальної громади».
- переведення в електронний вигляд (формат PDF) рішення сільської, селищної міської ради «Про затвердження проекту землеустрою щодо встановлення меж території територіальної громади».

Внесення відомостей до Державного земельного кадастру на

підставі розробленого проекту землеустрою щодо встановлення меж території територіальної громади здійснюється виключно державними кадастровими реєстраторами центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері земельних відносин.

Заява про внесення відомостей до Державного земельного кадастру та проект землеустрою щодо встановлення меж території територіальної громади подаються до органів, що здійснюють ведення Державного земельного кадастру в електронній формі засобами телекомунікаційного зв'язку. Документація в електронній формі у форматі PDF та обмінний файл у форматі XML формується виконавцем.

5. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЗАВДАННЯ НА ВИКОНАННЯ РОБІТ ІЗ РОЗРОБЛЕННЯ ПРОЕКТУ ЗЕМЛЕУСТРОЮ ЩОДО ВСТАНОВЛЕННЯ МЕЖ ТЕРИТОРІЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Завдання на виконання робіт із розроблення проекту землеустрою є невід'ємною частиною договору між замовником і проектною землевлпорядною організацією на виконання робіт щодо розробки проекту. Таке завдання може розроблятися як на всю територію територіальної громади, так і на її відокремлену частину або частину меж із суміжними громадами.

Завдання на виконання робіт із розроблення проекту землеустрою надається замовником робіт.

Підготовку завдання на виконання робіт з розроблення проекту землеустрою може бути здійснено розробником документації із землеустрою (проектною організацією) за кошти замовника.

Типове завдання (шаблон) на виконання робіт з розроблення проекту землеустрою містить таку інформацію:

- замовника проекту землеустрою щодо встановлення меж території територіальної громади;
- виконавця робіт;
- мету роботи;
- підстави для виконання робіт;
- законодавчу базу, яка застосовується при розробленні проекту землеустрою;
- характеристику об'єкта;
- вихідні дані (матеріали);
- вимоги до надання послуг;
- основні етапи робіт;
- склад робіт;

- термін надання послуг;
- результати послуг;
- матеріали, які передаються замовнику за результатами надання послуг;
- порядок здачі проекту землеустрою.

Пояснювальна записка до проекту землеустрою щодо встановлення меж території територіальної громади має відповідати наступним вимогам.

Типовий зміст (шаблон) проекту землеустрою містить перелік розділів, пунктів і підпунктів, які мають бути відображені в пояснювальній записці до проекту землеустрою. Типовий зміст (шаблон) пояснювальної записки до проекту землеустрою містить розділи, що відповідають статті 29 Закону України «Про землеустрій» в редакції станом на 31.08. 2021 р., а також додаткові пункти, які дають змогу врахувати специфіку проектування проходження меж в різних громадах, а саме:

- підстава для розроблення проекту землеустрою (рішення органу місцевого самоврядування, на підставі якого здійснюється розроблення документації із землеустрою);
- основні відомості про об'єкт (об'єкти) землеустрою;
- використані розробником нормативно-правові акти з питань здійснення землеустрою;
- використані розробником норми і правила у сфері землеустрою, земельного кадастру та топографо-геодезичної і картографічної діяльності;
- використані розробником документи Державного фонду документації із землеустрою та оцінки земель;
- використані розробником відомості Державного земельного кадастру, а також Державного реєстру земель;
- використані розробником відомості Державного картографогеодезичного фонду;
- використані розробником (у випадку необхідності) затвердженої

містобудівної документації, а також викопіювання із такої документації;

- проведення рекогносцировочного обстеження при розробці проекту землеустрою;
- опис процедури виконання топографо-геодезичних робіт при розробленні проекту землеустрою;
- проведення землевпорядних робіт (формування проектного рішення щодо меж території територіальної громади);
- опис та обґрунтування проектного рішення;
- інформація про виконання передбачених законом та науковометодичними рекомендаціями вимог щодо погодження/затвердження документації із землеустрою або причини їх відсутності;
- закріплення меж території територіальної громади в натурі (на місцевості), у випадку якщо такий етап передбачено завданням на виконання робіт;
- техніка безпеки при проведенні робіт;
- відомості про виконавця робіт із землеустрою, його технічне і технологічне забезпечення;
- заява виконавця робіт із землеустрою про дотримання ним обмежень, встановлених статтею 28 Закону України «Про землеустрій».

Додатки до пояснювальної записки проекту землеустрою представлені текстовими і графічними матеріалами.

До текстових додатків віднесено:

- розпорядження Кабінету Міністрів України про затвердження перспективного плану формування території громад відповідної області;
- розпорядження Кабінету Міністрів України про визначення адміністративних центрів та затвердження територій територіальних громад відповідної області;
- рішення органу місцевого самоврядування про надання дозволу на розроблення проекту землеустрою;

- рішення органу місцевого самоврядування про надання дозволу на складання технічної документації із землеустрою щодо інвентаризації земель;
  - заява/клопотання органу місцевого самоврядування на розробку проекту землеустрою;
  - правовстановлюючі документи суб'єкта земельних відносин;
  - результати топографо-геодезичних робіт у разі використання GNSS – приймачів;
  - результати топографо-геодезичних робіт у разі використання електронного тахеометру;
  - матеріали вирахування площ.
- До графічних додатків віднесено:
- матеріали із Державного фонду документації із землеустрою та оцінки земель (за наявності);
  - містобудівна документація в зоні проходження межі території територіальної громади;
  - матеріали із Державного земельного кадастру;
  - використані розробником відомості із Державного картографогеодезичного фонду;
  - рекогносцировочне креслення коридору можливого проходження межі території територіальної громади;
  - матеріали проведення землевпорядних робіт (попереднє креслення меж території територіальної громади);
  - абриси топографо-геодезичних робіт;
  - ситуаційна схема розташування території територіальної громади;
  - креслення меж території територіальної громади;
  - абрис встановлених точок повороту меж території територіальної громади.

Інші матеріалами, які можуть бути представлені додатками:

- матеріали закріплення меж території територіальної громади в натурі

(на місцевості);

- матеріали погодження та затвердження проекту землеустрою;
- результати контролю топографо-геодезичних та картографічних робіт на відповідність вимогам нормативно-технічних документів та завданню на виконання робіт;

інформація про матеріально-технічне забезпечення виконавця робіт (вказати перелік обладнання, долучити копії ліцензій на програмного забезпечення, копії сертифікатів інженера-землевпорядника, інженера-геодезиста, свідоцтва про підвищення кваліфікації інженера-землевпорядника та інженера-геодезиста).

У примітках до пояснювальної записки деталізовано окремі підпункти, а також наведено приклади їх викладення у пояснювальній записці до проекту землеустрою щодо встановлення меж території територіальної громади:

1. Правовстановлюючим документом органу місцевого самоврядування є витяг з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань).

2. Перелік, назви та коди КОАТУУ сільських, селищних, міських рад та населених пунктів які увійшли до територіальної громади згідно із розпорядженням Кабінету Міністрів України про затвердження перспективного плану формування територій громад відповідної області.

3. Код населеного пункту – адміністративного центру територіальної громади згідно з класифікатором об'єкту адміністративно-територіального устрою України КОАТУУ відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України про затвердження перспективного плану

формування територій громад відповідної області.

4. Орієнтовна площа територіальної громади вказана на офіційному порталі «Децентралізація» <https://decentralization.gov.ua/>).

5. Межі суміжних територій територіальної громади описують за годинниковою стрілкою починаючи з півночі.

6. Межі території територіальної громади описують за годинниковою стрілкою. Вказуються номери поворотних точок початку та кінця топографічного об'єкту, вздовж якого проходить проектна межа, із описом зазначеного топографічного об'єкту або його частини, акваторії, фарватеру, кварталу лісоустрою, характерних елементів рельєфу (тальвегу, вододілу, кромки яру).

7. Опис рельєфу в зоні проходження меж території територіальної громади. Опис рельєфу виконується на підставі топографо-геодезичних і картографічних матеріалів із використанням топографічного плану М 1: 10 000 в зоні проходження межі з шириною буферу не менше 150 метрів у кожную сторону від межі території територіальної громади.

8. Перелік і назви документації із землеустрою отриманої із Державного фонду документації із землеустрою та оцінки земель, яка була використана для розроблення проекту землеустрою щодо встановлення меж території територіальної громади зазначається в підпункті пояснювальної записки.

У випадку відсутності матеріалів із землеустрою щодо території відповідної територіальної громади у Державному фонді документації із землеустрою та оцінки земель зазначити, що на момент розробки документації із землеустрою у Державному фонді документації із землеустрою та оцінки земель такі матеріали відсутні та долучити в додатках офіційну відповідь із Державного фонду документації із землеустрою та оцінки земель. Вказати, ким отримані матеріали з Державного фонду документації із землеустрою та оцінки земель –

замовником або розробником із зазначенням дати отримання таких матеріалів.

9. Номер додатку «Викопіювання з проекту формування території» (назва проекту формування території) йде наступним за нумерацією додатку в підпункті пояснювальної записки використаних розробником документів із Державного фонду документації із землеустрою та оцінки земель (у випадку їх наявності).

10. Перелік відомостей Державного земельного кадастру, які було використано під час розроблення «Проекту землеустрою».

11. Ким отримані матеріали з Державного земельного кадастру – замовником або розробником із зазначенням дати отримання таких матеріалів.

12. Перелік відомостей з Державного картографо-геодезичного фонду, які були використані при розробленні проекту землеустрою.

У випадку відсутності матеріалів на територію відповідної територіальної громади у Державному картографо-геодезичному фонді зазначити, що на момент розроблення проекту землеустрою такі матеріали у Державному картографо-геодезичному фонді були відсутні та долучити офіційну відповідь з Державного картографо-геодезичного фонду.

13. Ким отримані матеріали з Державного картографо-геодезичного фонду – замовником або розробником, із зазначенням дати отримання таких матеріалів.

14. Перелік затвердженої містобудівної документації, яка була використана при розробленні проекту землеустрою щодо встановлення меж території територіальної громади у підпункті 3.2. 2.1.

Матеріали містобудівної документації використовуються розробником при складанні проекту формування меж території територіальної громади тільки у випадках, якщо межа населеного пункту є одночасно межею

територіальної громади (співпадає або безпосередньо примикає до неї в окремих частинах).

У випадку відсутності затвердженої містобудівної документації на територію відповідної територіальної громади зазначити, що на момент розробки документації із землеустрою затверджена містобудівна документація по відповідній територіальній громаді була відсутня, та долучити офіційну відповідь органу виконавчої влади з питань містобудівної діяльності.

15. Ким отримані матеріали затвердженої містобудівної документації – замовником або розробником, із зазначенням дати фактичного отримання такої документації.

16. Випилювання із затвердженої містобудівної документації, яка використана розробником проекту землеустрою (у випадку, якщо межа населеного пункту є одночасно межею території територіальної громади або безпосередньо примикає до неї в окремих частинах) зазначається у підпункті «Випилювання зі схеми розвитку району (районного планування)» та у підпункті «Випилювання з генерального плану населеного пункту територіальної громади».

17. Назва методу, використаного для польових вимірювань, за яким проводились топографо-геодезичні роботи та зазначити дату їх проведення.

18. Опис комбінації методів польових вимірювань, які були застосовані при топографо-геодезичних роботах у разі їх застосування.

19. Назва регіональної (місцевої) системи координат УСК-2000 відповідно до затвердженого Наказом Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру «Про затвердження паспортів місцевих систем координат на територію Автономної Республіки Крим, території областей, міст Києва і Севастополя» від 01.03.2017 р. № 74. Паспорти регіональних (місцевих) систем координат УСК-2000 зазначені на

офіційному порталі Державної геодезичної мережі України (URL: <https://dgm.gki.com.ua/pasporti-regionalnihsystems>).

20. Результат перерахунку координат у вигляді Протоколу перерахунку координат точок повороту меж території територіальної громади в систему координат УСК-2000, якщо відомості про координати меж сільських, селищних, міських рад надані в інших (крім УСК-2000) системах координат зазначається у підпункті 3. 1.8. 5.

21. Площа території територіальної громади, отримана за результатами вирахування площ по координатам (в Державній системі координат УСК-2000, або похідній від неї) з точністю до 1 м².

22. Інформування суміжних територіальних громад про погодження меж території територіальної громади.

23. Закріплення меж території територіальної громади в натурі (на місцевості) – описується у разі виконання Етапу 7. Необхідність виконання етапу визначає замовник проекту землеустрою. У випадку встановлення межових знаків виключно в точках повороту межі території територіальної громади, затвердженої в складі проекту землеустрою щодо встановлення меж території територіальної громади у встановленому порядку (координати межових знаків відповідають координатам проекту встановлення меж в межах точності геодезичних вимірювань), закріплення межовими знаками поворотних точок меж території територіальної громади не вимагає погодження із сусідніми громадами, і уповноважені представники суміжних територіальних громад не запрошуються.

25. Середньоквадратична похибка встановлення межового знаку у системі УСК-2000, що відповідає середньоквадратичній похибці визначення координат поворотних точок меж земельних ділянок відносно найближчих пунктів державної геодезичної мережі, геодезичних мереж згущення, міських геодезичних мереж відповідно до п. 19. «Порядку проведення

інвентаризації земель” затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 05 червня 2019 р. № 476.

26. Інформація про кількість працюючих сертифікованих інженерів-землевпорядників в проектній організації за основним місцем роботи, що брали участь у розробленні «Проекту землеустрою». Вказати прізвище, ім'я та по батькові сертифікованого інженера-землевпорядника із зазначенням дати видачі, номеру сертифікату та назву установи, що видала сертифікат інженера-землевпорядника.

Відповідно до ст. 66 Закону України «Про землеустрій» сертифіковані інженери-землевпорядники зобов'язані не рідше одного разу на чотири роки підвищувати кваліфікацію за програмою підвищення кваліфікації. Невиконання вимоги щодо підвищення кваліфікації у встановлений строк є підставою для зупинення дії сертифіката на період до одержання свідоцтва про підвищення кваліфікації. Необхідно вказати свідоцтво про підвищення кваліфікації інженера-землевпорядника із зазначенням дати видачі, номеру свідоцтва та назви установи, що видала свідоцтво про підвищення кваліфікації інженера-землевпорядника.

27. Інформація про кількість працюючих сертифікованих інженерів-геодезистів у проектній організації за основним місцем роботи, що брали участь у розробленні проекту землеустрою щодо встановлення меж території територіальної громади. Вказати прізвище, ім'я та по-батькові сертифікованого інженера-геодезиста із зазначенням дати видачі, номеру сертифікату та назви установи, що видала сертифікат інженера-геодезиста. Невиконання вимоги щодо підвищення кваліфікації у встановлений законом строк є підставою для зупинення дії сертифіката на період до одержання свідоцтва про підвищення кваліфікації. Необхідно вказати свідоцтво про підвищення кваліфікації інженера-геодезиста із зазначенням дати видачі, номеру свідоцтва та назви установи, що видала свідоцтво про підвищення

кваліфікації інженера-геодезиста.

28. Назва приладу, модель (версію), номер приладу. Зазначається факт проходження метрологічної повірки із долученням свідоцтва про повірку законодавчо регульованого засобу вимірювальної техніки, реєстраційне посвідчення (свідоцтво) власника (користувача) апаратури супутникових радіонавігаційних систем і вказується джерело коригуючих поправок.

У випадку використання орендованого геодезичного обладнання додаються відомості про власника приладу та посилання на документ (номер, дата) на підставі якого використовується обладнання.

29. Назва ліцензійного програмного забезпечення за допомогою якого опрацьовано результати виконаних топографо-геодезичних робіт.

30. Назва ліцензійного програмного забезпечення із номером ліцензії за допомогою якого виконувались камеральні роботи.

31. Перелік комп'ютерного обладнання та його основні параметри. Основні рекомендовані параметри комп'ютерного обладнання повинні відповідати характеристикам, що забезпечують можливість виконання 2D графіки, обробки растрового зображення та математичної обробки геодезичних вимірів.

У ході виконання підготовчих робіт як одного з етапів розроблення проекту землеустрою щодо встановлення меж території територіальної громади має визначатись ширина коридору можливого проходження межі території територіальної громади. Ширина коридору (в тому числі буферної зони) проходження меж території територіальної громади визначається замовником, але не може бути меншою за 300 метрів. При включенні до складу підготовчих робіт «формування земельних ділянок комунальної власності в зоні проходження межі території територіальної громади», то такі роботи мають відповідати вимогам, що зазначені в статті 79¹

Земельного кодексу України [12].

Топографо-геодезичні та камеральні роботи повинні відповідати основним вимогам нормативних документів, за вимогами яких виконуються вишукувальні роботи: «Інструкція з топографічного знімання у масштабах 1: 5000, 1: 2000, 1: 1000 та 1:500» ГКНТА-2. 04-02-98, Київ 1999; Інструкція про порядок контролю і приймання топографо-геодезичних та картографічних робіт, Київ, 2000 р.; Порядок проведення інвентаризації земель», затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 05 червня 2019 року № 476; Правила з техніки безпеки на топографо-геодезичних роботах /ПТБ-88/. М.: «Недра», 1991 р.; СНиП 1. 02.07-87 та інші нормативні документи.

Проектні роботи повинні відповідати основним вимогам, що зазначені у статті 46¹ Закону України «Про землеустрій». При проектуванні меж територій територіальних громад не допускається: встановлення межі території територіальної громади, що змінюватиме межі адміністративно-територіальних одиниць; розташування сформованої земельної ділянки в межах декількох територіальних громад (крім земель лісогосподарського призначення, водного фонду, природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення, земельних ділянок під лінійними об'єктами транспортної, енергетичної інфраструктури). Межа території територіальної громади має бути розташована в межах Автономної Республіки Крим або однієї області, що відповідатиме частині 3 пункту 1 статті 4 Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад».

6. ПОГОДЖЕННЯ ПРОЕКТУ ЗЕМЛЕУСТРОЮ ЩОДО ВСТАНОВЛЕННЯ МЕЖ ТЕРИТОРІЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Погодження проекту землеустрою щодо встановлення меж територій територіальної громади із суміжними територіальними громадами є однією із вимог частини 3 пункту 2 статті 186 Земельного кодексу України. Цією ж нормою встановлено, що у разі відмови сільської, селищної, міської ради у погодженні проекту землеустрою спір вирішується у судовому порядку. При цьому законодавством не встановлено порядок і процедуру погодження такого проекту землеустрою.

Ретроспективний аналіз нормативних актів щодо встановлення меж, зокрема, Вказівок по складанню проектів формування територій і встановлення меж сільських, селищних рад народних депутатів, затверджених Головою державного Комітету України по земельній реформі 30 жовтня 1991 р. [2], Інструкції про встановлення (відновлення) меж земельних ділянок в натурі (на місцевості) та їх закріплення межовими знаками, затвердженої наказом Державного комітету України із земельних ресурсів від 18. 05.2010 р. № 376, зареєстрованої в Міністерстві юстиції України 16 червня 2010 р. за № 391/17686 (втратила чинність на підставі наказу Міністерства аграрної політики та продовольства № 127 від 13.08. 2021) [18], дає підстави запозичити окремі елементи порядку і процедури погодження проекту землеустрою щодо встановлення меж територій територіальної громади із суміжними територіальними громадами.

Так, відповідно до Вказівок по складанню проектів формування територій і встановлення меж сільських, селищних Рад народних депутатів [2] такі проекти формування територій і встановлення меж складалися з метою створення територіальних умов для самостійного вирішення сільськими, селищними Радами усіх питань місцевого життя, виходячи з

інтересів населення, що проживає на цих територіях, на підставі законодавства України та повної економічної самостійності. Проект формування території і встановлення меж сільських Рад погоджувався сільським Радами і затверджувався районною Радою народних депутатів. Проект формування території і встановлення меж селищних Рад погоджувався селищними і районними Радами і затверджувався обласною Радою народних депутатів, або за її дорученням районною Радою. Спори між суміжними сільськими, селищними, міськими (міст районного підпорядкування) Радами народних депутатів щодо встановлення меж території цих Рад вирішувалися районною Радою народних депутатів. Тобто, не передбачалось судового розгляду питань, пов'язаних із конфліктами меж.

Згідно із зазначеними Вказівками, проект формування територій і встановлення меж сільської, селищної Рад розглядався на сесії сільської, селищної Ради народних депутатів і з їх висновком подавався на розгляд районної Ради народних депутатів. Районна Рада народних депутатів розглядала відповідний проект і затверджувала проектні рішення по кожній сільській Раді, готуючи висновок районної Ради щодо встановлення меж селищної ради, який разом із проектною документацією подавався для затвердження до обласної Ради народних депутатів.

Матеріали погодження та затвердження проекту входили до складу матеріалів проектної документації по формуванню території і встановлення меж сільських, селищних Рад народних депутатів.

Матеріали погодження та затвердження проекту склалися із:

- актів польового обстеження меж та їх погодження суміжними Радами;
- протоколів розгляду проекту встановлення меж сільською, селищною Радою народних депутатів;
- рішення районної Ради народних депутатів про затвердження

проектів формування території і встановлення меж сільських Рад та висновку районної Ради про формування території та встановлення меж селищних Рад;

- рішення обласної Ради народних депутатів про затвердження проектів формування території і встановлення меж селищних Рад.

Проектні межі територій сільських селищних Рад, відповідно до п. 4 згаданих вказівок «погоджувались і розглядались повноважними представниками сільських селищних Рад та представниками колгоспів, радгоспів, лісогосподарських підприємств, інших зацікавлених землеволодільців та землекористувачів». При цьому, головою комісії з обстеження та погодження суміжних меж, відповідно до додатку 1 згаданих вказівок, був визначений повноважний представник УркНДІземпроект, тобто представник проектної організації.

Іншим варіантом порядку погодження меж території територіальної громади із суміжними територіальними громадами може бути аналогічний із встановленням (відновленням) меж земельних ділянок в натурі (на місцевості) та їх закріпленням межовими знаками відповідно до Інструкції про встановлення (відновлення) меж земельних ділянок в натурі (на місцевості) та їх закріплення межовими знаками [18]. Аналогією можуть слугувати наступні положення вказаної Інструкції, викладені нижче:

- погодження меж здійснюється у присутності уповноважених представників суміжних територіальних громад;

- повідомлення суміжних територіальних громад про дату і час погодження меж здійснюється завчасно, не пізніше ніж за п'ять робочих днів до моменту погодження меж. Повідомлення надсилається рекомендованим листом, кур'єрською поштою, телеграмою чи за допомогою інших засобів зв'язку, які забезпечують фіксацію повідомлення, а також через оголошення у пресі;

– встановлення меж території територіальної громади може здійснюватися за відсутності уповноважених представників суміжних територіальних громад у випадку їх нез'явлення, якщо вони були належним чином повідомлені про час проведення погодження меж, про що зазначається у матеріалах проекту землеустрою.

Однак із поправкою на те, що:

- 1) погоджуються проекти землеустрою щодо встановлення межі території територіальної громади, а не земельної ділянки;
- 2) під власником (користувачем) земельної ділянки слід розуміти територіальну громаду (її орган місцевого самоврядування, уповноваженого представника), яка встановлює межі громади;
- 3) під власниками (користувачами) суміжних земельних ділянок – суміжні територіальні громади (їх органи місцевого самоврядування, уповноважені представники).

Орган місцевого самоврядування, що представляє інтереси територіальної громади, межі території якої встановлюються, розглядає питання погодження «Проекту землеустрою», після чого такий проект затверджується відповідним органом місцевого самоврядування.

Вимоги до формування електронного документу та підготовка матеріалів для внесення відомостей до Державного земельного кадастру, повинні відповідати вимогам електронного документу у форматі PDF та обмінного файлу XML, що встановлені Порядком ведення Державного земельного кадастру, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2012 року № 1051.

Вимоги до закріплення меж території територіальної громади в натурі (на місцевості) мають відповідати точності, надійності, правдивості, забезпеченості необхідних даних та відповідності до вимог чинної нормативної та нормативно-технічної бази, а також завданню на виконання робіт. Вимоги до масштабу планово-картографічних матеріалів, системи

координат та висот, точності, забезпеченості даними такі: план (креслення) території територіальної громади складається з деталізацією М 1:5000; система координат УСК – 2000, або похідна від неї; система висот – Балтійська 77; топографо-геодезичні знімання проводити з точністю відповідно до п.19 «Порядку проведення інвентаризації земель», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 05 червня 2019 року № 476 [15] (рис. 6. 1).

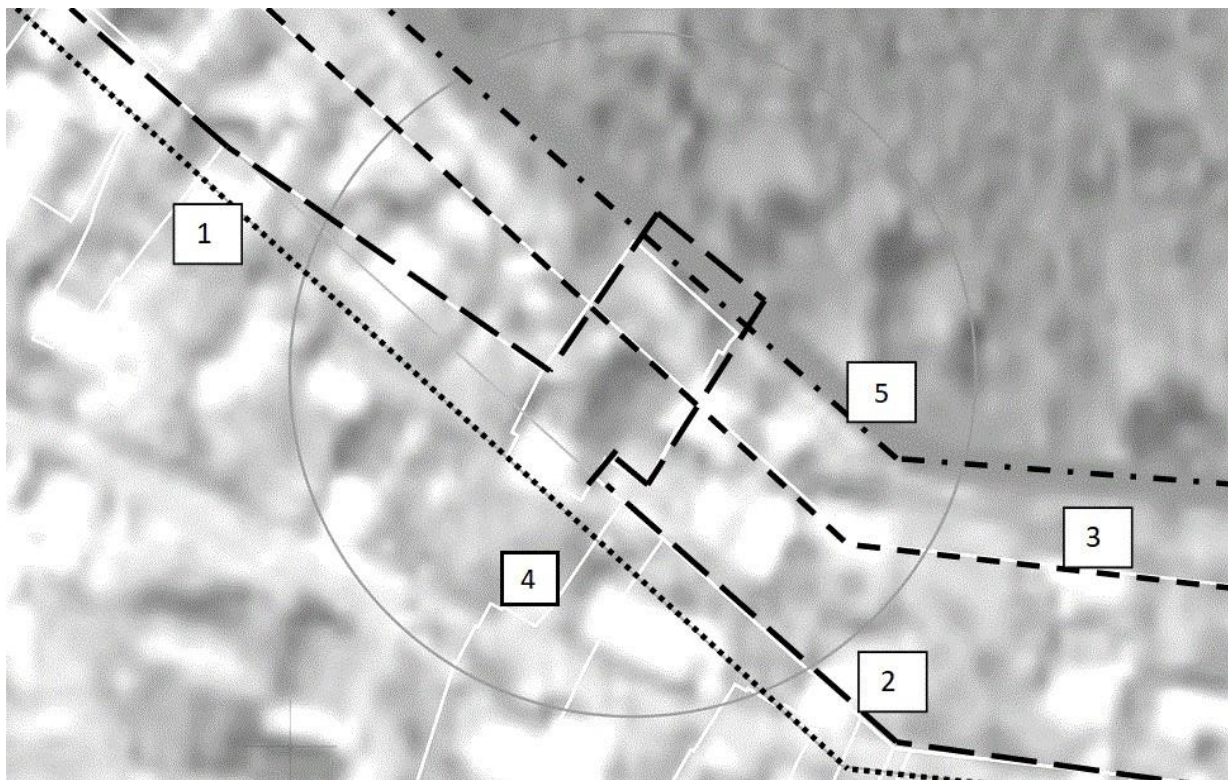

Рисунок 6.1 – Приклад узгодження меж території територіальних громад, де 1 – межі територій сільських селищних рад; 2 – межі індексної кадастрової карти; 3 – межі із офіційного порталу «децентралізація»; 4 – межі земельних ділянок; 5 – науково-обґрунтована межа території територіальної громади при розробці відповідної документації із землеустрою

У випадку встановлення межових знаків виключно в точках повороту межі території територіальної громади, затвердженої в складі проекту землеустрою щодо встановлення меж території територіальної громади у

встановленому порядку (координати межових знаків відповідають координатам проекту встановлення меж в межах точності геодезичних вимірювань), закріплення межевими знаками поворотних точок меж території територіальної громади не вимагає погодження із сусідніми громадами, і уповноважені представники суміжних територіальних громад не запрошуються.

7. ГРАФІЧНІ МАТЕРІАЛИ, ЩО ВХОДЯТЬ ДО ПРОЕКТУ ЗЕМЛЕУСТРОЮ ЩОДО ВСТАНОВЛЕННЯ МЕЖ ТЕРИТОРІЇТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Графічні матеріали створюються та оформлюються в електронному вигляді на комп'ютерному обладнанні з використанням ліцензованого програмного забезпечення. Як вже відзначалося, назва програмного забезпечення та номери ліцензії зазначаються в пояснювальній записці. До складу обов'язкових графічних матеріалів входять:

1. Рекогносцировочне креслення коридору можливого проходження межі території територіальної громади, на якому відображається:
  - межа відповідно до даних офіційного порталу «Децентралізація» <https://decentralization.gov.ua/> (позначається рожевою лінією);
  - межа відповідно до індексної кадастрової карти (позначається жовтою лінією);
  - проектна межа території територіальної громади, яка запропонована розробником проекту землеустрою (позначається червоною лінією);
  - межа населеного пункту (позначається коричневою лінією);
  - межі територій територіальних громад, що увійшли до об'єднаної територіальної громади (позначається зеленою лінією);
  - номер аркушу деталізованого рекогносцировочного креслення (позначається арабськими цифрами чорного кольору);
  - номер точки повороту межі (позначається синім колом діаметром 5 мм, товщина лінії кола – близько 0,4 мм);
  - межі земельних ділянок зареєстрованих за КОАТУУ громад, що увійшли до меж територіальної громади (позначається бірюзовою лінією);
  - межі земельних ділянок зареєстрованих за КОАТУУ інших громад, що увійшли до меж територіальної громади (позначається чорною

лінією);

- межі буферної зони (ширина не менше 300 м) (позначаються білою

лінією);

- ділянки меж території територіальної громади, що потребують уточнення, додаткової уваги, додаткового обґрунтування щодо визначення проектної межі позначаються червоними відмітками (у вигляді трикутника з крапкою в середині) на початку та в кінці таких ділянок межі. Розмір сторони трикутника (такої позначки) має бути близько 5 мм, товщина лінії трикутника – близько 0,4 мм;

- умовні позначення;

- опис меж території територіальної громади;

- масштаб креслення;

- великий штамп, який містить: інформацію про розробника проекту землеустрою, посади, прізвища, ініціали та підпис безпосередніх виконавців, дату завершення робіт, підпис та печатку сертифікованого інженера-землевпорядника, що відповідає за якість робіт, стадію робіт, кількість аркушів креслення, назву територіальної громади, назву виду документації із землеустрою, назву креслення. Зразок (шаблон) великого штампу наведений в Розділі II. Зразки (шаблони) документів до стандарту підприємства.

Приклад рекогносцировочного креслення проходження проектної межі території територіальної громади наведено в додатку 3.2. 5.1.

2. Попереднє креслення встановлення меж території територіальної громади на якому відображається:

- межа відповідно до даних офіційного порталу «Децентралізація» <https://decentralization.gov.ua/> (позначається рожевою лінією);

- межа відповідно до індексної кадастрової карти (позначається жовтою лінією);

- проектна межа території територіальної громади, яка запропонована розробником проекту землеустрою (позначається червоною лінією);
- межі територій територіальних громад, що увійшли до об'єднаної територіальної громади (позначається зеленою лінією);
- номери точок повороту проектної межі;
- позначення частин меж території територіальної громади, що потребують уточнення, додаткової уваги, додаткового обґрунтування щодо визначення проектної межі (позначається червоною відміткою у вигляді трикутника з крапкою в середині. Такі позначки розміщуються на початку та в кінці частин проектної межі, що потребують уточнення). Розмір сторони трикутника (такої позначки) має бути близько 5 мм, товщина лінії трикутника – близько 0,4 мм.
- умовні позначення;
- опис меж території територіальної громади із зазначенням назви та коду КОАТУУ суміжних територіальних громад. Якщо межа територіальної громади проходить спільно з межею адміністративного району, області, Державного кордону України, то така частина межі відображається на попередньому кресленні;
- масштаб креслення;
- відомості про територіальну громаду, які містять: код КОАТУУ центру та повну назву територіальної громади (визначеної розпорядженням Кабінету Міністрів України про затвердження перспективного плану формування територій громад відповідної області), назви територіальних громад, що входять до складу спроможної територіальної громади. Проектна площа до погодження із територіальною громадою визначається з точністю до 1 м²;
- гриф погодження попереднього креслення меж території територіальної громади, який містить: слово «ПОГОДЖЕНО»,

найменування посади особи та установи керівника підрозділу земельних ресурсів, якщо інше не передбачено розподілом обов'язків виконавчого органу (замовника), з якою попередньо погоджується межа території територіальної громади, особистий підпис, прізвища та ініціали, дату або назву документа, що підтверджує погодження.

- великий штамп (зразок (шаблон) наведено в додатку 6).

Приклад попереднього креслення встановлення меж території територіальної громади наведено в додатку 3. 2.6. 1.

3. Креслення меж території територіальної громади на якому відображається:

- проектна межа території територіальної громади, яка запропонована розробником проекту землеустрою (позначається червоною лінією);
- номер точок повороту проектної межі;
- ситуаційна схема розташування територіальної громади (карта-врізка); - відомості про територіальну громаду, які містять: код КОАТУУ центру та повну назву територіальної громади (визначеної розпорядженням Кабінету Міністрів України про затвердження перспективного плану формування територій громад відповідної області), назви територіальних громад, що входять до складу спроможної територіальної громади; загальну площу території територіальної громади, визначену з точністю до 1 м²; кути та довжини ліній між поворотними точками межі територіальної громади (таблиця-врізка); каталог координат з кутами та довжинами ліній (додаток до креслення);
- гриф погодження креслення меж території територіальної громади; - умовні позначення;
- опис меж території територіальної громади із зазначенням назви та коду КОАТУУ суміжних територіальних громад. У разі, якщо межа територіальної громади проходить спільно з межею адміністративного

району, області, Державного кордону України, то така частина межі відображається на кресленні;

- масштаб креслення;
- великий штамп.

4. Ситуаційна схема розташування територіальної громади на якій відображають:

- межа території територіальної громади;
- опис меж території територіальної громади із зазначенням назви та коду КОАТУУ суміжних територіальних громад;
- умовні позначення;
- малий штамп, який містить інформацію про розробника проекту землеустрою, посади, прізвища та ініціали безпосередніх виконавців, їх підписи, дату створення креслення, стадію робіт, кількість аркушів креслення, назву ситуаційної схеми.

Базовим форматом планово-картографічного матеріалу, який використовується при складанні графічних матеріалів, є формат, що дає змогу відобразити детальну інформацію щодо змісту графічного матеріалу в електронному та паперовому вигляді, зокрема:

- у електронному вигляді графічний матеріал повинен забезпечувати відображення деталей меж територіальної громади та контурів місцевості відповідно до вимог планово-картографічних матеріалів масштабу 1:5000, в Державній системі координат та висот. Електронний документ має містити проектні відомості про об'єкт землеустрою, якщо документацією із землеустрою здійснювалося проектування. Вимоги до змісту, структури і технічних характеристик електронного документа визначаються Порядком ведення Державного земельного кадастру (23 стаття Закону України «Про Державний земельний кадастр» [16];

- у паперовому вигляді, у масштабі 1:5000, 1:10000, 1:25000 або

в іншому масштабі (залежно від площі території громади та щільності точок повороту межі), що забезпечує чітке відображення всіх елементів картографічної основи та меж територіальної громади на стандартизованих форматах аркушів паперу від А3 до А0 відповідно до міжнародного стандарту розмірів паперу ISO 216 серії А.

В окремих випадках при наявності незначних ділянок межі, які вимагають застосування крупних масштабів відображення ситуації, допускається створення карти-врізки (для відображення таких ділянок межі).

Документи, які є підставою для внесення відомостей до Державного земельного кадастру, мають відповідати таким вимогам:

- текст документів має бути написаний розбірливо;
- документи не можуть містити підчищення або дописки, закреслені слова чи інші не обумовлені в них виправлення, орфографічні та арифметичні помилки, бути заповнені олівцем, а також з пошкодженнями, які не дають змоги однозначно тлумачити їх зміст;
- документи мають відповідати законодавству.

Документація із землеустрою в електронній формі засвідчуються кваліфікованим електронним підписом сертифікованого інженера-землевпорядника з використанням кваліфікованої електронної позначки часу.

ВИСНОВКИ

Реалізація соціально-економічних та екологічних заходів, передбачених документацією із землеустрою, покликані забезпечити регулювання земельних відносин та раціональну організацію території адміністративно-територіальних одиниць, суб'єктів господарювання. У цій відповідності землеустрій, який як важлива складова земельних відносин виступає основоположним механізмом в організації використання та охорони земель і регулює суспільні відносини щодо володіння, користування й розпорядження землею.

Статтею 20 Закону України «Про землеустрій» визначено, що землеустрій проводиться в обов'язковому порядку на землях усіх категорій незалежно від форми власності, в тому числі й у разі встановлення та зміни меж об'єктів землеустрою, у тому числі визначення та встановлення в натурі (на місцевості) державного кордону України. Цим же Законом (ст. 25, 46¹) визначено, що у випадку потреби встановлення меж території територіальної громади має розроблятися проект землеустрою щодо встановлення меж територій територіальних громад.

Юридичне закріплення фактичних меж території територіальних громад дасть змогу сповна цим спільнотам реалізувати законодавчо визначені повноваження на власній території, яка є просторовим базисом їх розвитку. Адже відповідно до статті 142 Конституції України матеріальною та фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля і природні ресурси, що є у власності територіальних громад, сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад.

Водночас суттєвою умовою розвитку громад, окрім встановлення межі території територіальної громади, є реєстрація цих меж у Державному

земельному кадастрі.

У цій відповідності у пропонованій кваліфікаційній роботі обґрунтовано науково-методичні рекомендації з розробки проектів землеустрою щодо встановлення меж територій територіальних громад, визначено мету, склад, зміст та етапи розробки таких проектів, деталізовано вимоги до формування і встановлення меж (включаючи технічні), порядок погодження та затвердження проекту. Розроблено типові шаблони змісту, завдання на виконання робіт, пояснювальну записку, додатки, вимоги до встановлення меж, погодження та затвердження проекту.

Сформульовані в роботі рекомендації відповідають чинному на даний час їх надання земельному законодавству. У ході проведення дослідження я скористалась нормативно-технічними документами, інструкціями, що регулюють питання землеустрою та визначають вимоги до точності виконання топографо-геодезичних і картографічних робіт, склад та зміст:

- Проекту землеустрою щодо встановлення (зміни) меж адміністративно-територіальних одиниць;
- Технічної документації із землеустрою щодо встановлення (відновлення) меж земельної ділянки в натурі (на місцевості);
- Технічної документації із землеустрою щодо інвентаризації земель; - Інструкції з топографічного знімання у масштабах 1: 5000, 1: 2000, 1: 1000 та 1:500 (ГКНТА – 2. 04 – 02 – 98);
- Інструкції про встановлення (відновлення) меж земельних ділянок в натурі (на місцевості) та їх закріплення межовими знаками.

Одним із найактуальніших для громад є питання коректного визначення меж їх територій, а також планування, використання і охорони земель, особливо при наданні територіальним громадам повноважень розпорядження земельними ресурсами за межами населених пунктів.

Основною метою визначення меж громади є впорядкування територіальної організації влади та юридичне закріплення фактичних їх меж.

Саме це забезпечить повноваження територіальних громад у регулюванні земельних відносин на території, яка є її просторовим базисом та об'єднує в одне ціле житлову, громадську, промислову забудову, інженерну інфраструктуру, землі загального користування, рекреаційного та іншого призначення.

Межа території територіальної громади повинна бути нероздільною та бути утворена зовнішніми межами рад, які утворили її внаслідок об'єднання. Це звісно ж, призведе до значного збільшення площі, чисельності населення, та розширення повноважень органів місцевого самоврядування за рахунок передачі своїх повноважень одному селу, селищу або міській раді новоствореного територіального об'єднання. Відсутність зареєстрованих в Державному земельному кадастрі меж територіальних громад є суттєвою перешкодою на шляху ефективного управління земельними ресурсами громад.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Боклаг В. А. Формування територій та встановлення меж об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації. Електронне наукове видання *«Публічне адміністрування та національна безпека»*. № 5. 2019.
2. Вказівки по складанню проектів формування територій і встановлення меж сільських, селищних Рад народних депутатів, затверджено Головою державного Комітету України по земельній реформі 30 жовтня 1991 р. / *Земельні відносини в Україні: Законодавчі акти і нормативні документи* // Державний комітет України по земельних ресурсах. Київ : Урожай, 1998. 816 с.
3. Деякі заходи щодо прискорення реформ у сфері земельних відносин: постанова Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2020 р. № 1113.
4. Дорош Й. М. Окремі аспекти вдосконалення земельної політики в Україні щодо адміністрування земельних відносин та системи землекористування. *Ефективна економіка*. 2011. № 9.
5. Дорош Й. М., Купріянич І. П., Дорош А. Й. Проблеми формування та встановлення меж об'єднаних територіальних громад: землевпорядноправовий аспект. *Землеустрій, кадастр і моніторинг земель*. 2018. № 4. С. 14–20.
6. Дорош Й. М., Новаковський Л. Я., Третяк А. М. Стан та проблеми землеустрою об'єднаних територіальних громад у контексті підвищення їх фінансової стійкості. *Землевпорядний вісник*. 2018. № 12. С. 14–20.
7. Дорош Й.М., Тарнопольський А.В., Харитоненко Р.А., Деркульський Р.Ю., Рябова Ю.П. Проблемні аспекти щодо встановлення меж територій територіальних громад (сьогодення та повоєнний період). *Землеустрій, кадастр і моніторинг земель*. 2022. № 2. С. 4-13.
8. Дорош О. С. Методичні підходи до розробки проектів землеустрою щодо встановлення (зміни) меж адміністративно-територіальних одиниць. *Землеустрій, кадастр і моніторинг земель*. 2015. № 1. С. 44–49.

9. Дорош О. С., Ібатуллін Ш. І., Тарнопольський Є. А., Харитоненко Р. А. Практичні аспекти встановлення (зміни) меж адміністративно-територіальних одиниць. *Землеустрій, кадастр і моніторинг земель*. 2019. № 1. С. 68–76.

10. Дорош О. С., Фоменко В. А., Мельник Д. М. Ключова роль землеустрою у плануванні розвитку системи землекористувань у межах територіальних громад. *Землеустрій, кадастр і моніторинг земель*. 2018. № 2. С. 22–33.

11. Забара В. В. Формування внутрішніх кордонів у Боснії та Герцеговині в 1992–2000 рр.: від «плану Кутельєро» до міжнародного арбітражу щодо міста Брчко. Історія торгівлі, податків та мита. № 2. 2013. С. 128–140.

12. Земельний кодекс України від 25.10.2001 ; редакція від 06.05.2023.

13. Конституція України від 28.06.1996 ; редакція 01.01.2020.

14. Порядок ведення Державного земельного кадастру : затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2012 року № 1051 ; редакція від 11.04.2023.

15. Порядок проведення інвентаризації земель : затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 05 червня 2019 року № 476 ; редакція від 10.08.2022.

16. Про Державний земельний кадастр : Закон України від 07.07.2011 № 3613-VI; редакція від 06.05.2023.

17. Про деякі заходи щодо прискорення реформ у сфері земельних відносин : указ Президента України від 15 жовтня 2020 р. № 449/2020.

18. Про затвердження Інструкції про встановлення (відновлення) меж земельних ділянок в натурі (на місцевості) та їх закріплення межовими знаками : наказ Державного комітету України із земельних ресурсів від 18.05.2010 р. № 376, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 16 червня 2010 р. за № 391/17686 (втратив чинність на підставі наказу Міністерства аграрної політики та продовольства № 127 від 13.08.2021).

19. Про землеустрій : Закон України від 22.05.2003 № 858-IV ; редакція

від 31.03.2023.

20. Свідоцтво 106499 про реєстрацію авторського права на твір «Літературний письмовий твір технічного характеру «Науково-методичні рекомендації з розробки проектів землеустрою щодо встановлення меж територій територіальних громад. Частина 1: Вимоги до складання проекту» / Дорош Йосип Мирославович, Ібатуллін Шаміль Ільдусович, Дорош Ольга Степанівна, Тарнопольський Андрій Віліанович, Тарнопольський Євген Андрійович, Аврамчук Богдан Олегович, Дорош Андрій Йосипович; № с202104857 ; заявл. 12.07.2021; зареєстровано 21.07.2021 в Державному реєстрі свідоцтв про реєстрацію авторського права на твір. Бюл. № 66.

21. Свідоцтво 115344 про реєстрацію авторського права на твір. Літературний письмовий твір технічного характеру «Науково-методичні рекомендації з розроблення проектів землеустрою щодо встановлення меж територій територіальних громад. Частина 2: Стандарт підприємства «Розроблення проекту землеустрою щодо встановлення меж території територіальної громади» / Дорош Йосип Мирославович, Ібатуллін Шаміль Ільдусович, Дорош Ольга Степанівна, Тарнопольський Андрій Віліанович, Тарнопольський Євген Андрійович, Аврамчук Богдан Олегович, Дорош Андрій Йосипович, Харитоненко Роман Андрійович ; № с202203700 ; заявл. 18.08.2022; зареєстровано 18.10.2022 року в Державному реєстрі свідоцтв про реєстрацію авторського права на твір. Бюл. № 73.

22. Харитоненко Р. А., Деркульський Р. Ю., Кравченко О. М., Смоленський В. Є. Щодо питання встановлення та зміни меж адміністративно-територіальних одиниць. *Землеустрій, кадастр і моніторинг земель*. № 4. 2021. С. 37–46.

23. Barvinskyi A., Derkul'skyi R., Kupriianchuk I., Butenko Ye., Kharytonenko R. Study of Problematic Issues in Establishing the Borders of Territorial Communities and Entering Data About Them into the State Land Cadastre.

International Conference of Young Professionals «GeoTerrace-2022». 2022. Vol. 2022, issue 1. P. 1–5. Published by European Association of Geoscientists & Engineers.

24. International Crisis Group (ICG), Brcko: A Comprehensive Solution.

25. Miljenović A., Žganec N. Disintegration and possibilities for rebuilding of war-affected communities: The Vojnić Municipality case. 2012.

26. Yarwood J. Urban Planning after War, Disaster and Disintegration: Case Studies. 2010.

ДОДАТКИ